

ADVOCAT

ADVOCAT

ADVOCAT

ADVOCAT

ADVOCAT

ADVOCAT

A BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYEI ÜGYVÉDI KAMARA FOLYÓIRATA

2020. XXIII. ÉVFOLYAM, 1. SZÁM

TARTALOM

<i>Barta Tamás:</i>	
BEMUTATKOZIK AZ ELSA MISKOLC EGYESÜLET	3
<i>Dr. Molnár Krisztina:</i>	
ÁLDOZATVÉDELEM AZ EMBERKERESKEDELEM TÜKRÉBEN, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A MAGYARORSZÁGI GYAKORLATRA	5
<i>dr. Csorba Emese:</i>	
AZ EURÓPAI UNIÓS FIZETÉSKÉPTELENSÉGI ELJÁRÁS TÖRTÉNETI FEJLŐDÉSE ÉS AKTUÁLIS SZABÁLYANYAGÁNAK RÖVID ÁTTEKINTÉSE A GAZDÁLKODÓ SZERVEZETEK TÜKRÉBEN	13
<i>dr. Tóth Barbara:</i>	
ÚJABB ÍTÉLET A HÁZASSÁGI ÜGYEKSEL KAPCSOLATBAN – A KÜLÖNVÁLÁS INTÉZMÉNYÉVEL KAPCSOLATBAN FELMERÜLŐ KÉRDÉSEK AZ EUB GYAKORLATÁBAN	24
<i>Dr. Cserba Lajos:</i>	
INTERJÚ DR. STRASSBURGER GYULÁVAL	37

* * *

ADVOCAT

2020. XXIII. ÉVFOLYAM, 1. SZÁM

ISSN 1585-5198

A BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYEI ÜGYVÉDI KAMARA MEGBÍZÁSÁBÓL

KIADJA AZ ADVOCAT ALAPÍTVÁNY

MEGJELENIK: FÉLÉVENTE

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE: KAISERNÉ DR. TEMESI RITA

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:
DR. BÉRCZES TAMÁS, DR. TÓTH BARBARA

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG CÍME:
3525 MISKOLC, DÓZSA GYÖRGY ÚT 11. – TELEFON/FAX: (46) 451-791

FELELŐS KIADÓ:
DR. CSERBA LAJOS, A B.-A.-Z. MEGYEI ÜGYVÉDI KAMARA ELNÖKE

NYOMDAI MUNKÁK:
GAZDÁSZ-ELASZTIK KFT.
3533 MISKOLC, SZERVEZET U. 67. – TELEFON: (46) 379-530
MEGJELENIK: 50 PÉLDÁNYBAN

Kedves Szerzőink, Lektoraink, Olvasóink!

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Ügyvédi Kamara szakmai folyóirata, az ADVOCAT folyóirat szerkesztő bizottsága köszönetét fejezi ki a jelen folyóiratban publikált szerzőknek, lektoroknak, akik áldozatos munkájukkal hozzájárultak ahhoz, hogy az így megjelenő szakmai folyóirat magas színvonalú tanulmányokkal, vitaindító írásokkal és az aktuális jogszabály módosításokkal foglalkozó cikkekkel nemcsak a tudományos kutatók számára jelent újabb forrásanyagot, hanem hatékonyan segíti a megyénkben működő ügyvéd kollégák jogalkalmazói munkáját.

A 2020-as év mindannyiunk számára embert próbáló, soha eddig át nem élt és nem tapasztalt kihívások, problémák elé állította a szerzőinket, lektorainkat. A COVID-19 világjárvány okozta tavaszi és késő őszi fennakadások, munkahelyi átszervezések, a korlátozó intézkedések ellenére történő munkavégzés hatással volt folyóiratunk általános, évi kétszeri megjelenésére is. Ezért külön köszönettel tartozunk ezen 2020-as évi lapszámunk szerzőinek, lektorainak, hogy áldozatos munkájukkal segítették a szerkesztő bizottság tevékenységét.

Továbbra is számítunk szerzőink hatékony kutatói munkájára, és arra, hogy további munkáik megjelentetésére is megbíznak minket, és arra, hogy a jogalkalmazó kollégák részéről is egyre többen bekapcsolódnak a kutatói munkába és folyóiratunkban megjelentetik tanulmányaikat, kutatásuk eredményeit.

A folyóirat elektronikus formában a <http://www.miskolciugyvedikamara.hu/advocat> internetes oldalon érhető el, és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Ügyvédi Kamara valamennyi tagja részére elektronikus formában megküldésre kerül.

Kérjük, hogy a jövőben elkészített publikációit küldje meg az ADVOCAT szerkesztő bizottsága részére, a berczes.tamas@hronszky.hu, vagy a toth.barbara90@gmail.com elektronikus levélcímre, annak érdekében, hogy azok az ADVOCAT folyóiratban megjelenjenek.

Leendő szerzőink számára ajánljuk a Kamara honlapján elérhető szerzői útmutatót!

További sikeres munkát kívánva:

Az ADVOCAT folyóirat szerkesztői

BEMUTATKOZIK AZ ELSA MISKOLC EGYESÜLET

2020 májusának végén néhány lelkes miskolci joghallgató elhatározta, csatlakoznak egy neves nemzetközi, jogáshallgatók és szakmabeliek érdekeit képviselő szervezethez, ezáltal igyekezve segíteni a miskolci jogászeletet. Alapos előkészítő munkát követően a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának és az ELSA Hungary-nek segítségével, július 29-én a hallgatók kimondták az ELSA Miskolc Egyesület megalakulását.

Az Egyesület fő célja a miskolci jogáshallgatók számára az egyetem keretein túli gyakorlati és elméleti lehetőségek biztosítása, kiváltképp a szakmai fejlődés érdekében, szeretnénk könnyebbé tenni tagjaink számára a pályaaorientációs kérdésekben való eligazodást. Mindezt szakmai programokkal, gyakornoki lehetőségekkel, versenyekkel, konferenciákkal, képzésekkel és közösségi eseményekkel igyekszünk biztosítani. Lehetőséget szeretnénk adni hallgatótársainknak előadókészségük fejlesztésére és szakmai kapcsolataik bővítésére, elérhetőbbé és ismertebbé tenni többek között a megye ügyvédi irodáit, így biztosítva tagjaink számára a könnyedebb beilleszkedést későbbi hivatásukba.

Mivel az ELSA nemzetközi szervezet, fontosnak tartjuk a jó kapcsolatok kiépítését és fenntartását ezen a fórumon is. Egyrészt nemzetközi eseményeink, másrészt STEP (Student Trainee Exchange Programme) programunkon nyerhetnek betekintést a miskolci hallgatók a nemzetközi jogi életbe. Büszkén tudhatjuk első nemzetközi partnereinknek az Egyesült Királyságban működő ELSA Northumbriat.

Mindezen említett céljainkon felül határozottan igyekszünk felkelteni az érdeklődést különböző jogterületek iránt, amely terv megvalósítása érdekében egy-egy jogág köré építünk kreatív workshopokat, ahol igyekszünk összekötni a hallgatók számára a kellemeset a hasznossal, ilyen formában pedig;

- lehetőségük nyílik az adott jogág elismert szakembereivel találkozni;
- hallgatótársaik között, közvetlen hangulatban tölthetik az eseményt;
- teret biztosítunk kötetlenebb ismerkedésre és beszélgetésre;
- nem csak jogi, hanem általános műveltségüket is bővíthetik, illetve fejleszthetik ún. 'soft-skilljeiket', mint a konfliktuskezelés, szervezés, retorika.

Rendkívül fontos számunkra a jogi háttér mellett az, hogy hatékonyan és sikeresen tudjanak csapatban, egymással összhangban dolgozni a tagok, ezzel elősegítve a sikeres fejlődést. Mivel ezen eszmétől elválaszthatatlan a kiegyensúlyozott psziché, amint lehetőségünk lesz rá, tervezünk sport és mentálhigiénés alkalmakat, közös programokat is (bár jelenleg a koronavírus-járvány miatt online térbe költöztünk), illetve tagjainknak folyamatos lehetősége van az egyesület szervezetén belüli szakmai fejlődésre, melyet direktori és projektvezetői tisztségeinkkel biztosítunk.

Munkánk során kiemelkedő fontosságú, hogy igyekezzünk a miskolci hallgatókat a régióban tartani, bizonyítani, hogy megyénk is tud és akar számukra biztos karriert kínálni. Ezen cél megvalósítása érdekében támogatóink között köszönthetjük a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karát, a B.-A.-Z. Megyei Ügyvédi Kamarát, a Miskolci Járási Ügyészséget, valamint a miskolci Jámbor Tóth Kolláth ügyvédi irodát is. Elsősorban a hallgatói kéréseknek és igényeknek igyekszünk eleget tenni, így reméljük, hogy ezen partnerek köre folyamatosan bővülni fog.

Másik kiemelkedő célunk, hogy biztosítsuk a régió hallgatói számára a nemzetközi karrier lehetőségét is, így folyamatos kapcsolatban állunk az Igazságügyi Minisztériummal és az említett, nemzetközi ELSA szervekkel.

1 elnök, ELSA Miskolc Egyesület, a Miskolci Egyetem hallgatója

Az elmúlt négy hónapban a következő programok kerültek megrendezésre az ELSA Miskolc Egyesülete szervezésében:

2020. októberében két alkalommal volt lehetőségük a hallgatónak betekinteni a miskolci Jámbor Tóth Kolláth ügyvédi iroda életébe, ahol korlátozott létszámmal, kellemes hangulatban ismerkedhettek az érdeklődők a gyakorlati élet jellemzőivel, az ott dolgozó jogászokkal valamint magának az irodának a működésével.

2020. október 1-jén az Európai Unió Jövőjéről szóló online konferencia várta az érdeklődőket. Hallgatói előadók remekül szerepeltek, színvonalas vendégelőadásokat láthattunk és hallhattunk Dr. Szabó Győző Endre, NAIH elnökhelyettes úr és Dr. Mátyás Imre egyetemi docens úr jóvoltából. Az esemény egyben verseny is volt, amelyben Dr. Angyal Zoltán egyetemi docens úr és Dr. Marinkás György adjunktus úr látták el a zsűri feladatait. A legjobb hallgatói előadó díjazásban részesült.

2020. november 12-én első nemzetközi partnerekkel, az ELSA Northumbria-val közösen rendeztünk egy angol nyelvű vitaestet, mely során mind Miskolc mind Northumbria képviselőiben egy-egy hallgatói csapat mutatta meg tehetségét, angol nyelven. A vita témája a „modern rabszolgaság” volt, azon belül pedig a „fast fashion hálózatok” kerültek a középpontba. A verseny győztesei karunk hallgatói lettek, akik végig kiválóan helyt álltak. A Northumbria University két oktatója mellett zsűritag volt Dr. Udvarhelyi Bence, egyetemi tanársegéd (Európai és Nemzetközi Jogi Intézet, Polgári Eljárásjogi és Nemzetközi Jogi Tanszék).

2020. november 19-én az I. ELSA Miskolc Büntetőjogi Online Konferencia volt a következő esemény, ahol a fiatalok bünelkövetők témaköre kiemelt jelentőséggel bír, illetve amelyen a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának jogász hallgatói nem csak előadóként, hanem versenyzőként is sikeresen részt vettek. A nyolc hallgatói előadás mellett dr. Hajas Barnabás igazságügyi kapcsolatokért felelős államtitkár, dr. Székely György László vezető-helyettes ügyész (Miskolci Járási Ügyészség) és dr. Boschánszky Iván ügyvéd (a Magyar Ügyvédi Kamara Küldöttgyűlésének és a Magyar Országos Jogászegylet Küldöttgyűlésének a tagja) előadásai színesítették a programot. A zsűri megtisztelő szerepét dr. Vaskúti

András nyugalmazott kúriai bíró úr és Csemáné dr. Váradi Erika docens asszony (ME-ÁJK Bűnügyi Tudományok Intézete, Büntetőjogi és Kriminológiai Intézeti Tanszék) vállalták. A zsűri végül négy hallgatót díjazott, három dobogós helyezettet és egy különdíjas előadót választottak – nyereségeiket részben a B.-A.-Z. Megyei Ügyvédi Kamara, részben pedig az Igazságügyi Minisztérium biztosította.

2020. november 30-án STEP-programunkról szóló tájékoztatóval zártuk félévünket.

Természetesen tagjaink, a miskolci hallgatók motiváltsága és partnereink nyitottsága nélkül nem valósulhattak volna meg eseményeink így reméljük, hogy a megyei jogászélemben sikerült hagyományt és legfőképpen igényt teremteni tevékenységeinkre.

Az ELSA Miskolc Egyesület vezető tisztségviselőinek névsora;

Barta Tamás – elnök

Bihari Bernadett Luca – gyakornokcsere-programért (STEP) felelős alelnök

Figeczki Blanka – szemináriumokért és konferenciákért felelős alelnök

Juhász Tamara – tudományos tevékenységekért felelős alelnök

Mercz Mónika – titkár/elnökhelyettes

Rási Viktória – marketingért felelős alelnök

Toplenszki Zalán – pénzügyekért felelős alelnök

ÁLDOZATVÉDELEM AZ EMBERKERESKEDELEM TÜKRÉBEN, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A MAGYARORSZÁGI GYAKORLATRA

Jelen tanulmány szubsztanciája a fenti címmel, 2019. november 21. napján, előadás formájában hangzott el Budapesten, a Legfőbb Ügyészség által szervezett XXX. Szakmai-tudományos Konferencián.

Témaválasztásom a viktimológia absztrakt kategóriájából kiindulva az emberkereskedelem kényszerű szereplőjére, az áldozatra irányítja a figyelmet, majd eljut az áldozatsegítés igényéhez, és átfogóan bemutatja a hazai gyakorlatot, melyek az áldozatvédelmi igény-állapotból jogokat formáltak.

Rendszerszemléletű aspektusból megközelítve a büntetőpolitika egyik alrendszeré az áldozatsegítő politika, ami azt juttatja kifejezésre, hogy az állam a társadalmi szolidaritás és méltányosság alapján segítő kezet nyújt mindazoknak, akiket a bűncselekménytől megvédeni nem tudott.²

Jelen vizsgálódásom célja áldozatvédelmi szempontból feltárni az emberkereskedelmet, mint jelenséget, annak típusait, az áldozati jellemzőket, és azt a jogi-intézményi közeget, illetőleg eljárási metódust, mely utóbbi nem más, mint az emberkereskedelem területén manifesztálódó áldozatsegítő politika gyakorlati hozadéka.

Úgy gondolom, hogy érdemes e témát az absztrakttól a konkrét felé haladva megközelíteni, ezért induljunk ki abból a nemzetközi szintéren felbukkanó áldozatvédelmi szemléletből, melynek premisszája az Áldozatok Magna Chartája, vagyis „a bűncselekmények és a hatalommal visszaélés áldozataival kapcsolatos igazságszolgáltatás alapelveiről” szóló 1985. évi 40/34. számú ENSZ Dek-

laráció³, mely már ekkor széles körben rögzítette az áldozati jogokat.

Ezen szemlélet megerősödése, csiszolódása nyomán született meg, és konkretizálódott az emberkereskedelem áldozatainak védelme körében irányadó jogi háttér, melynek meghatározó mérföldköve az ENSZ Nemzetközi Szervezett Bűnözés elleni Egyezménye, (a Palermói Egyezmény) mely 2003. szeptember 29. napján lépett hatályba, és amelyet hazánkban a 2006. évi I. törvénnyel hirdettek ki. Három jegyzőkönyve közül témánk szempontjából az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló jegyzőkönyve jelentős.

Az uniós törekvések eredményeként született jogi szabályozás körében említésre méltó a 2011/36/EU irányelv az emberkereskedelem megelőzéséről, az ellene folytatott küzdelemről, és az áldozatok védelméről. Ezen irányelv 2011. április 5. napján lépett hatályba, és a hazánkra irányadó átültetési határidő 2013. április 6. napja volt. Az említett EU-s irányelvben célként fogalmazódott meg a hatékonyabb megelőzés, az áldozatok védelme, tájékoztatása, segítése, továbbá az e területen szükséges együttműködési mechanizmusok kialakítása.⁴

E körben indokolt szót ejteni az emberkereskedelem elleni 2012-2016. évi EU Stratégiáról, mely hazánkban a 1351/2013. (VI.19.) Korm. Határozatban került összefoglalásra.⁵

Az ENSZ Nemzetközi Szervezett Bűnözés Elleni Egyezmény, vagyis ismertebb elnevezéssel élve a Palermói Egyezmény a következőképpen defini-

1 Ügyész, Miskolci Járási- és Nyomozó Ügyészség

2 A 2005. évi CXXXV. törvény miniszteri indokolása

3 GÖRGÉNYI Ilona: Az áldozat fogalma és megítélése. In: *Áldozatsegítés Európában*. IM Budapest, 2005. 7. o.

4 Belügyminisztérium. Belső Biztonsági Alap BBA-5.4.3. „Együttműködés az állami és civil szféra szereplői, valamint a releváns nemzetközi közösségek, szervezetek és ügynökségek között az emberkereskedelem elleni küzdelem fokozása érdekében.” NÉMETH Ágnes r. ezredes 2017. május 15. napján elhangzott előadásanyaga 7. o.

5 Országos Rendőr-főkapitányság, Bűnmegelőzési Osztály, NÉMETH Ágnes r. ezredes: „Emberkereskedelem” tárgykörében elhangzott előadásanyaga 6. o.

álja az emberkereskedelem fogalmát, mely szerint: „személyek toborzását, szállítását, eladását, elrejtését, vagy átvételét jelenti, fenyegetés, erőszak vagy a kényszer más formáinak alkalmazásával, erőszakos elrablás, csalás, megtévesztés, hatalommal, vagy kiszolgáltatott helyzettel való visszaélés útján, vagy anyagi ellenszolgáltatás, vagy előnyök átadásával, vagy elfogadásával annak érdekében, hogy a kizsákmányolás céljából elnyerjék egy olyan személy beleegyezését, aki más személy felett hatalommal rendelkezik. A kihasználásnak magában kell foglalnia legalább a mások prostituálásának kihasználását, vagy a szexuális kizsákmányolás más formáit, a kényszermunkát, vagy szolgáltatásokat, rabszolgatartást vagy a rabszolgatartáshoz hasonló gyakorlatot, mások leigázását, vagy emberi test szerveinek tiltott eltávolítását.”⁶

Amennyiben az emberkereskedelem jelenségét egy kronológiai folyamatként értelmeznénk, alapvetően három fázisra oszthatnánk: a toborzás, szállítás és kizsákmányolás szakaszaira. Jelen előadás kriminológiai részében a kizsákmányolási szakasz kerül reflektorfénybe.

Az emberkereskedelem tipizálásának fő irányvonala annak a mentén húzódik meg, hogy szexuális, vagy nem szexuális célú kizsákmányolásról van szó. A nem szexuális célú kizsákmányolás további két altípusba osztható: a munkacélú és egyéb célú kizsákmányolás esetkörüire.⁷

A munka célú kizsákmányolás egyik fő területe a kényszermunka, melyről akkor beszélünk, ha a kiszolgáltatott személyeket akarattuk ellenére, valamilyen büntetéssel való fenyegetéssel munkára kényszerítünk.

Az adórszolgálat is a kényszermunka egyik fajtája, már az ókori Rómában is felléptek ellene, Krisztus előtt 326-ban a lex Poetelia Papiria⁸ elnevezésű törvénnyel pönalizálták e magatartást, azonban ennek ellenére még napjainkban is virágzik. A kényszermunka e fajtájánál az áldozat adósságát arra használják fel, hogy alacsony bérért, vagy ingyen, esetleg az emberkereskedő által nyújtott szolgáltatásokért cserébe dolgozzon.

A munkacélú kizsákmányolás egyik további területe a gyermekmunka. Világszerte hatalmas a kereslet a gyermekmunka iránt, ez szám szerint 168 millió gyermekmunkást jelent globális szinten, melyből minden második gyermek veszélyes munkát végez.⁹

Az egyéb célú kizsákmányolás iskolapéldái között szerepel: a gyermekkereskedelem, a gyermekek illegális adoptálása, továbbá a kényszerkoldultatás, a szervkereskedelem (amely jellemzően petesejt kereskedelmet takar), valamint a kábítószercsempészet.¹⁰

Szót kell ejteni az úgynevezett névházasságokról, melyek úgyszintén az emberkereskedelem kategóriájába tartoznak. Európában a névházasságok esetében jellemzően nem uniós országból származó férfiak vesznek feleségül európai nőket, akik ehhez nem feltétlenül járulnak hozzá teljes mértékben. A férfiak számára ez a frigy egyfajta gyorsított eljárást jelent ahhoz, hogy az EU-ban tartózkodhassanak. A nők ebben az esetben – akik gyakran kiszolgáltatott vagy bizonytalan gazdasági helyzetben vannak – szexuális kizsákmányolás vagy kényszermunka áldozataivá válnak, amikor a bűnözők otthonuk elhagyására kényszerítik őket.¹¹

6 Országos Rendőr-főkapitányság, Büntmegelőzési Osztály, NÉMETH Ágnes r. ezredes: „Emberkereskedelem” tárgykerében elhangzott előadásanyaga 10. o.

7 Belügyminisztérium. Belső Biztonsági Alap BBA-5.4.3. „Együttműködés az állami és civil szféra szereplői, valamint a releváns nemzetközi közösségek, szervezetek és ügynökségek között az emberkereskedelem elleni küzdelem fokozása érdekében.” NÉMETH Ágnes r. ezredes 2017. május 15. napján elhangzott előadásanyaga 4. o.

8 https://hu.wikipedia.org/wiki/Lex_Poetelia_Papiria

9 EFOP-1.2.4.-VEKOP-16-2016-00001 Kríziskezelő szolgálatok fejlesztése kiemelt projekt, felkészítő tananyag a gyermekvédelmi jelzőrendszeri tagok együttműködésének elősegítése, valamint a kapcsolati erőszak és az emberkereskedelem okozta ártalmak azonosítása és kezelése tárgykerében. 193. o.

10 Belügyminisztérium. Belső Biztonsági Alap BBA-5.4.3. „Együttműködés az állami és civil szféra szereplői, valamint a releváns nemzetközi közösségek, szervezetek és ügynökségek között az emberkereskedelem elleni küzdelem fokozása érdekében.” NÉMETH Ágnes r. ezredes 2017. május 15. napján elhangzott előadásanyaga 4. o.

11 https://europa.eu/euprotects/our-safety/sham-marriages-how-eu-helping-mend-heartbreak-human-trafficking_hu?fbclid=IwAR2XHQ7_UOH3izNGsIPVUNHSUqpp6UaNhJSisu53-ZOv2Ai2rVqXr4ZiXI

A tipizálás másik fő csapásiránya a szexuális célú kizsákmányolás, mely esetben nőket, férfiakat, vagy gyermekeket toboroznak, rejtegetnek, erőszakos, megtévesztő, vagy kényszerítő módon prostitúcióra, illetve szexuális szolgáltatásra kényszerítik őket. A szexiparba tartozik az utcai prostitúció, a fürdők, masszázsszalonok, bordélyok, sztriptízklubok, és az escort-szolgáltatások. Nyomatékot ad ezen kizsákmányolási forma jelentőségének, és az ellene való küzdelem fontosságának, hogy az azonosított áldozatok közel 70%-a ebből a körből kerül ki.¹²

A külföldre irányuló prostitúció főbb forrásterületeit Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és Baranya megye adják, tekintve, hogy gazdasági és szociális helyzetüket tekintve a kevésbé fejlett megyék közé tartoznak, és a hátrányos helyzetű emberek könnyebben válnak a prostitúcióval összefüggésbe hozható cselekmények résztvevőivé, áldozataivá.¹³

Tekintsük át röviden azon csoportokat, akik sérülékeny helyzetüknél fogva kiszolgáltatottabbak az emberkereskedelemben specializálódott bűnözői csoportoknak. Az emberkereskedők tisztában vannak vele, hogy a fiatal áldozatokat könnyebb befolyásolni és kontroll alatt tartani, mint a felnőtteket, hiszen életkorukból fakadóan is csekély érdekérvényesítő képességgel rendelkeznek. Az intézeti nevelt, vagy a diszfunkcionális családban élő bántalmazott, elhanyagolt gyermekek áldozattá válása jóval nagyobb arányban prognosztizálható, mint a szeretetteljes családban élő társaiké. Az emberkereskedők ismerve ezen gyermekek sanyarú körülményeit, az anya-

gi javakon túl biztos családi háttérrel, szeretetet is ígérnek, azonban az ígéretek teljesítése helyett ezen gyermekek életét végérvényesen megnyomorítják a szexre és/vagy munkára kényszerítéssel.¹⁴

A mélyszegénység, aluliskolázottság szintén gyakori táptalaja az emberkereskedelemben, ugyanakkor a fokozottan veszélyeztetett csoportok közé tartoznak Európa-szerte a romák és a bevándorlók is. Számos kutatás igazolta, hogy az áldozattá válásban a fogyatékossgal élő személyek hatványozottabban veszélyeztetettek a fogyatékossgal nem élőkhez képest, ugyanis kevésbé képesek a veszély észlelésére, és fizikai értelemben is kiszolgáltatottabbak.¹⁵

Fokozottan kiszolgáltatottak a lesbikus, meleg, transznemű személyek is. Az emberkereskedők kihasználva ezen személyek helyzetét – gyakran ígérnek munkát számukra valamely távoli országban, majd a helyszínen már prostitúcióra kényszerítik őket. Ugyanakkor az sem szorul különösebb magyarázatra, hogy milyen fokú kiszolgáltatottságot jelent az emberkereskedelemben specializálódott bűnözői csoport számára az alkohol-, gyógyszer- és a kábítószerfüggőség, ahol az áldozatok függőségét eszközként használják fel az ellenállás megtörése érdekében.¹⁶

A legvesélyeztetettebb csoportok körében pedig ejtsünk szót arról, hogy az Eurostat adatai szerint a szexuális kizsákmányolás áldozatainak 96%-a a nők közül kerül ki, de a modern kori rabszolgaság különböző formáit tekintve is a fiúkhöz és a férfiakhoz képest 10-15%-kal nagyobb arányban esnek áldozatul a nők és fiatal lányok.¹⁷

12 Országos Rendőr-főkapitányság, Bűnmegelőzési Osztály, NÉMETH Ágnes r. ezredes: „Emberkereskedelemben” tárgyköri elhangzott előadásanyaga 12. o.

13 Országos Rendőr-főkapitányság, Gazdasági Főigazgatóság 29000/5441/2017. ált. számú, kiküldetéséről szóló úti jelentés 6-7. o.

14 EFOP-1.2.4.-VEKOP-16-2016-00001 Kríziskezelő szolgálatok fejlesztése kiemelt projekt, felkészítő tananyag a gyermekvédelmi jelzőrendszeri tagok együttműködésének elősegítése, valamint a kapcsolati erőszak és az emberkereskedelemben okozta ártalmak azonosítása és kezelése tárgy körében. 194. o.

15 EFOP-1.2.4.-VEKOP-16-2016-00001 Kríziskezelő szolgálatok fejlesztése kiemelt projekt, felkészítő tananyag a gyermekvédelmi jelzőrendszeri tagok együttműködésének elősegítése, valamint a kapcsolati erőszak és az emberkereskedelemben okozta ártalmak azonosítása és kezelése tárgy körében. 194.-195. o.

16 EFOP-1.2.4.-VEKOP-16-2016-00001 Kríziskezelő szolgálatok fejlesztése kiemelt projekt, felkészítő tananyag a gyermekvédelmi jelzőrendszeri tagok együttműködésének elősegítése, valamint a kapcsolati erőszak és az emberkereskedelemben okozta ártalmak azonosítása és kezelése tárgy körében. 195-196. o.

17 EFOP-1.2.4.-VEKOP-16-2016-00001 Kríziskezelő szolgálatok fejlesztése kiemelt projekt, felkészítő tananyag a gyermekvédelmi jelzőrendszeri tagok együttműködésének elősegítése, valamint a kapcsolati erőszak és az emberkereskedelemben okozta ártalmak azonosítása és kezelése tárgy körében. 193. o.

Vegyük sorra a főbb toborzási módszereket, melyeknél minden esetben a magas kereseti lehetőség és az anyagi jólét ígérete érhető tetten.

Egyéni toborzás: különböző nyilvános helyeken (éttermek, bárok, pubok, diszkók) leszólítják a célszemélyt – az egyéni önbecsülés érzését növelendő – azzal az ürüggyel, hogy jól táncol, dekoratív megjelenésű, jó fellépésű, csinos, és külföldön karriert helyeznek számára kilátásba.

Informális hálózat révén való toborzás: itt a „jó ismerősök”, barátok általi ajánlással a hitelesség látszatát keltik.

Hirdetés útján történő toborzás: jellemzően jól fizető munkát kínálnak csinos, fiatal nők számára munkavállalási engedéllyel, vagy garantáltan „szex-mentesen”, nyelvtudás nélkül is.

Szerelem eljátszása, házassági ajánlat: sok nő és fiatal lány válik az úgynevezett „loverboyok”, „strick” áldozatává, akik elcsábítják őket, a bizalmukba férkőznek, majd később arra kényszerítik őket, hogy prostituáltként, vagy kábítószer-szállítóként dolgozzanak, vagy más törvénybe ütköző feladatokat hajtsanak végre.¹⁸

Most pedig vegyük górcső alá az emberkereskedők kontroll- és munkamódszereit.

Adósságkötelék teremtése: olyan helyzetet teremtenek, hogy az áldozat le legyen kötelezve, kifizetik részükre a szállás, utazás, teljes ellátás költségeit, esetlegesen az áldozat családját is támogatják anyagilag, persze cserébe nem marad el az „ellen-szolgáltatás” behajtása, ezáltal egy végeláthatatlan adósságspirál keletkezik, amelyből lehetőség sincs kitörni.

Zsarolás, mint kontroll-módszer: tipikus eset, amikor az áldozat szexuális irányultsága eltér a társadalom által elfogadott heteroszexualitástól, ez egy olyan tényező, mely információ napvilágra ke-

rülése sérelmes lehet a nemi identitását mások előtt fel nem vállaló egyén számára. Arra is van példa, hogy az áldozat zsarolhatóságát egy korábban elkövetett bűncselekmény, vagy egy eltitkolt gyermek szolgáltatja. Persze egy kompromittáló filmfelvétellel, vagy az egyén családjától való elszigetelésének fenntartása szintén egy függő helyzetet generálhat az emberkereskedelemre specializálódott elkövetői kör számára.

Elszigetelés, visszaút elvágása: mi sem kézenfekvőbb az erőfölényben lévő emberkereskedők számára, hogy az érdekérvényesítésre képtelen áldozatot bezárva tartják, őrzik, a személyi- és útiokmányaik feletti rendelkezési jogot is maguknak vindikálják.

Erőszak, fenyegetés módszere: itt csak az emberkereskedők fantáziája szab határt, hogy milyen módon bántalmazzák az áldozatot az ellenállás megtörése érdekében, éheztetéssel, kínzással, megszegyentéssel, esetleg nemi erőszakkal, vagy a rendőri szervekkel való „jó kapcsolat” hangoztatásával.¹⁹

Magyarországon az emberkereskedelem elleni küzdelem alapdokumentuma az emberkereskedelem elleni nemzeti stratégiáról szóló 1018/2008. Korm. határozat, amely döntött a Nemzeti Koordinációs Mechanizmus kialakításáról, és a Belügyminisztérium Európai Unió és Nemzetközi Helyettes Államtitkárságát nevezte ki az emberkereskedelem elleni fellépés nemzeti koordinátorának.²⁰

Az emberkereskedelem tág értelemben – mintegy gyűjtőfogalomként – a magyar büntető törvénykönyvben több tényállást is átfog, amelyek az emberi szabadság elleni bűncselekmények, illetve a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények fejezetben kerültek pönalizálásra.

Nézzük meg a 2017. évi statisztikákat hazánkban, az ezzel összefüggő ügyekben elrendelt nyomozá-

18 EFOP-1.2.4.-VEKOP-16-2016-00001 Kríziskezelő szolgálatok fejlesztése kiemelt projekt, felkészítő tananyag a gyermekvédelmi jelzőrendszeri tagok együttműködésének elősegítése, valamint a kapcsolati erőszak és az emberkereskedelem okozta ártalmak azonosítása és kezelése tárgykörben. 182. o. <https://emberkereskedelem.kormany.hu/download/7/52/d0000/Loverboy%20kiadv%C3%A1ny.pdf>

19 Országos Rendőr-főkapitányság, Bűnmegelőzési Osztály, NÉMETH Ágnes r. ezredes: „Emberkereskedelem” tárgykörében elhangzott előadás anyaga 19. o.

20 Belügyminisztérium. Belső Biztonsági Alap BBA-5.4.3. „Együttműködés az állami és civil szféra szereplői, valamint a releváns nemzetközi közösségek, szervezetek és ügynökségek között az emberkereskedelem elleni küzdelem fokozása érdekében.” Németh Ágnes r. ezredes 2017. május 15. napján elhangzott előadás anyaga 7. o

sok alakulását, a korábbi évekkkel összehasonlítva:²¹

- a Btk. 192. § szerinti emberkereskedelem miatt 11 esetben, (2016:4, 2015:4);
- a Btk. 200. § szerinti kerítés miatt 93 esetben (2016:91, 2015:64);
- a Btk. 202. § szerinti kitartottság miatt 20 esetben (2016:29, 2015:22);
- a Btk. 201. § szerinti prostitúció elősegítése miatt 31 esetben (2016:60, 2015:50);
- a Btk. 195. § szerinti kényszerítés miatt 7 esetben (2016:14, 2015:6);
- a Btk. 194. § szerinti személyi szabadság megsértése miatt 17 esetben (2016:19, 2015:19);
- a Btk. 203. § szerinti gyermekprostitúció kihasználása miatt 19 esetben (2016:28, 2015:27),

azaz a fenti bűncselekmények miatt a 2017-es évben összesen 198 esetben rendeltek el nyomozást, vagyis a megindult büntetőeljárások száma országos szinten nem mondható soknak.

Az emberkereskedelem elleni fellépés jegyében gyakorlati igényként jelentkezett, hogy az emberkereskedelem áldozatait azonosítani kell. Ennek eredményeként megszületett a 354/2012. (XII. 13.) Korm. rendelet az emberkereskedelem áldozatai azonosításának rendjéről.

Ezen túl, figyelemmel az áldozatok azonosítása kapcsán felmerülő uniós elvárásokra, valamint a folyamatban lévő ügyek felülvizsgálatainak tapasztalataira, a Legfőbb Ügyészség Kiemelt Korrupciós és Szervezett Bűnözés Elleni Ügyek Főosztálya, valamint a Nyomozás Felügyeleti és Védőalkalmazás Főosztálya 2018. október 26. napján kiadta a KSB.3771/2018/45-II. illetve az NF.3889/2014/17-II. számokon az emberkereskedelmet érintő egyeztetett iránymutatását a gyakorlati alkalmazás elősegítése érdekében.

Miért szükséges az azonosítás? Amennyiben a személyt emberkereskedelem áldozataként azonosították, az illetékes hatósághoz irányítják, amely gondoskodik a személy védelméről, valamint ellátja azonnali és rövid távú szükségleteit, továbbá kár-

térítési lehetőség is kínálkozik az áldozat számára, mellyel kapcsolatos szabályok fellelhetőek a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény rendelkezései között.²²

Ezen túlmenően a további lehetséges áldozatokat is fel kell deríteni, ugyanis az emberkereskedőknek jellemzően több áldozata van.

Az áldozatok feltérképezése érdekében vegyük sorra azon áldozattá válásra utaló jeleket, mely alapján az eljáró hatóságok valószínűsíthetik, hogy az érintett személy emberkereskedelem áldozata-e vagy sem, azaz büntetőeljárás sértettje-e vagy sem.

Áldozattá válásra utaló jelek a következők. Nem minden esetben jellemző, de mégis sok esetben találkozunk a testen látható külső elváltozással, sérüléssel, valamint látható alultápláltsággal. Gyakran előfordul, hogy az áldozatokra a szegényes ruházat, ápolatlanság, kimerültség hívja fel a figyelmet. Árulkodó lehet esetlegesen az eltúlzottan ideges viselkedés, viszont az végképp gyanakvásra ad okot, ha az adott személy nem tudja, vagy esetleg nem akarja megmondani a lakcímét, vagy a lakcíme folyamatosan változik.²³

Meggyőződésem, hogy az effektív áldozatvédelmi tevékenység első, ugyanakkor meghatározó színtere maga az azonosítást végző szervek előtti eljárás, ugyanis az áldozat itt lép be először a hatóság látóterébe. Ahhoz, hogy az áldozatsegítő politika betöltse eredendő küldetését, nem árt, ha az eljáró szervek képviselői némi empátiával rendelkeznek, és tisztában vannak az áldozatok lehetséges attitűdjével, azok mögöttes okaival. Megkerülhetetlen ugyanis, hogy az áldozatokat a pszichológus látószögéből is szemügyre vegyük.

Nem ritka jelenség, hogy az áldozat érzelmileg kötődni kezd az elkövetőhöz, szimpátiát, sőt, szeretetet érez iránta. Ezt az úgynevezett traumatizált kötődést a szakirodalom Stockholm-szindrómának nevezi. Jellemző rájuk továbbá egy bizonyos beszűkült tudatállapot, ami gyakorlatilag azt jelenti, hogy a múlt-jelen-jövő klasszikus triásza helyett

21 Belügyminisztérium. Belső Biztonsági Alap BBA-5.3.4-16-2016-00002 „Áldozatvédelmi képzések az emberkereskedelem területén” BARABÁS Ildikó c.r. alezredes 2018. március 07. napi előadása 12. o.

22 A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény

23 A 354/2012. (XII. 13.) Korm. rendelet az emberkereskedelem áldozatai azonosításának rendjéről

kizárólag a múltban élnek. Az emberkereskedelem áldozatainak az elszenvedett traumák hatására a világképük is megváltozik, alapvetően bizalmatlanná válnak, még akikben korábban esetleg megbíztak, azon ismerőseiket is könnyen átcsoportosítják a „nem megbízható” kategóriába. Jellemző továbbá, hogy mindenféle változástól tartanak, ezért előfordul, hogy sanyarú helyzetükből nem menekülnek akkor sem, amikor lehetőségük lenne rá, mert a bizonytalan helyett inkább az ismerős rosszat választják, érdekérvényesítő képességük pedig teljesen leépül, ha egyáltalán rendelkeztek vele.²⁴

Sok esetben azonban arról is szó van, hogy ezek a személyek egyáltalán nem érzik magukat áldozatnak. Különösen igaz ez egyes prostituáltakra, akik önként választották ezt a munkát, és akiknél egyre több pénzt hagynak a „futtatók” és relatíve nagyobb szabadságot biztosítanak számukra.²⁵

Az azonosítást a már hivatkozott 354/2012. (XII.13.) Kormányrendelet rendelkezéseinek megfelelően az egészségügyi szolgáltatók; az egészségügyi államigazgatási szervek; a személyes gondoskodást nyújtó szolgáltató, a köznevelési intézmények; a rendőri szervek; a konzuli tisztviselők, a munkaügyi hatóságok; az idegenrendészeti, és a menekültügyi hatóságok, valamint az áldozatsegítő, továbbá pártfogó felügyelői, és jogi segítségnyújtó szolgálatok végzik, melynek egészen praktikus okai vannak, ugyanis jellemzően ők kerülnek kontaktusba a potenciális áldozatokkal.

Az emberkereskedelem áldozatává vált személy azonosítására irányuló eljárás kötelező metódusát a 354/2012. (XII.13.) Korm. rendelet tartalmazza az alábbiak szerint.

Amennyiben az azonosítást végző szerv észlelése szerint alappal feltehető, hogy a beszélgetésbe bevont személy emberkereskedelem áldozata, vele azonosító beszélgetést kell lefolytatni.

A Legfőbb Ügyészség említett egyeztetett iránymutatása alapján az azonosító interjú szakmai protokollja a következő. A lehetséges áldozat megismerését követően, amennyiben sérülést észlelnek rajta, úgy részleteiben fel kell térképezni valamennyi releváns körülményt, kezdve a sérüléssel összefüggően igénybe vett egészségügyi ellátásra, az esetleges betegségeire, egészen az orvossal való kapcsolattartás, illetve a gyógyszerkiváltási körülményeikig. Az áldozat ruházatával kapcsolatban tisztázásra szorul, hogy rendelkezik-e egyéb – az évszaknak megfelelő – ruhadarabokkal, azokat ki szerzi be számára. Amennyiben az áldozat kimerültség jeleit mutatja, fel kell deríteni, hogy ki határozza meg részére a munkavégzés feltételeit, hány órát dolgozik egy nap. Feltárásra szorul, hogy az áldozat rendelkezik-e személyazonosító okmányokkal, mert amennyiben nem, úgy további kérdések merülnek fel. Jelentősége lehet annak, hogy milyen körülmények között vesztette el, vagy elvette tőle valaki azokat, esetlegesen tudja-e, hogy kinek a birtokában vannak. Lényeges információ az is, hogy van-e családja, velük tartja-e a kapcsolatot, van-e eltartásra szoruló gyermeke, és amennyiben van, kinél van elhelyezve. Feltérképezést igényel az iskolai végzettség, a korábbi és jelenlegi munkahely, a munkába állás időpontja, motivációja, havi jövedelme, a jövedelem forrása, az azokat terhelő levonások, a nevéen lévő bármely vagyontárgy. Informatív lehet az is, hogy bevételéből, megtakarításából önszántából, vagy felszólításra juttat-e valakinek valamilyen összeget rendszeresen, vagy akár alkalmanként, továbbá milyen havi kiadásai vannak, azokat milyen módon rendezzi, van-e tartozása – esetlegesen átvállalt módon – pénzintézet vagy magánszemély felé. Lényegre törő kérdés, hogy fél-e valakitől, amennyiben igen, valamely hatóságtól kért-e, vagy igénybe vett-e már segítséget.²⁶

24 EFOP-1.2.4.-VEKOP-16-2016-00001 Kríziskezelő szolgálatok fejlesztése kiemelt projekt, felkészítő tananyag a gyermekvédelmi jelzőrendszeri tagok együttműködésének elősegítése, valamint a kapcsolati erőszak és az emberkereskedelem okozta ártalmak azonosítása és kezelése tárgy körben. 206.o.

25 Országos Rendőr-főkapitányság, Bűnügyi Főigazgatóság, Bűnügyi Főosztály, Bűnmegelőzési Osztály 2017. május 15. napján megtartott munkamegbeszélésen elhangzottak, az erről készült Emlékeztető 2. o.

26 A Legfőbb Ügyészség Kiemelt Korrupciós és Szervezett Bűnözés Elleni Ügyek Főosztálya, valamint a Nyomozás Felügyeleti és Vádelőkészítési Főosztálya által 2018. október 26. napján kiadott KSB.3771/2018/45-II. illetve az NF.3889/2014/17-II. számú egyeztetett iránymutatása az emberkereskedelmet érintően.

Az azonosítást végző szerv annak valószínűsítését követően, hogy emberkereskedelem áldozata került a látóterébe, erről a tényről – az Igazságügyi Minisztérium által működtetett webalapú rendszerbe elektronikusan feltöltött – azonosító adatlappal értesíti a területi áldozatsegítő szolgálatot.²⁷

Amennyiben a lehetséges áldozat biztonságos szállással nem rendelkezik, úgy az azonosítást végző szerv az adatlap megküldésével együtt haladéktalanul értesíti az Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálatot (a továbbiakban OKIT). Abban az esetben, ha az áldozatnak egészségügyi ellátásra van szüksége, akkor az egészségügyi alapellátó szervhez irányítja. Az áldozati jogok érvényesülésének egyik garanciális eleme, hogy mind az adatlap rögzítéséhez, mind e két utóbb említett körben az érintett személy írásbeli hozzájárulása szükséges. Amennyiben az emberkereskedelem áldozata a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) értelmében gyermeknek minősül, akkor az azonosítást végző szerv haladéktalanul kezdeményezi a Gyvt. 17. § (2) bekezdés b) pontja szerinti hatósági eljárást.

Következő lépésként az OKIT munkatársai felveszik a kapcsolatot – a biztonságos szálláshelyre igényt tartó – lehetséges áldozattal, ahol szűrőkérdések segítségével meggyőződnek arról, hogy valóban emberkereskedelem áldozatával állnak-e szemben. Nem mindegy ugyanis, hogy a védett szálláshelyre (úgynevezett shelter-házba) irányítás esetén ki szerez még tudomást az alapvető funkciójaként éppen a titkossága miatt védettséget biztosító szállások fellelhetőségéről. Az áldozat a shelterben legfeljebb 90 napot tartózkodhat, ami egy ízben további 90 nappal meghosszabbítható.²⁸

Érdekességképpen megemlítenő, hogy Mosonmagyaróvárott található a „Lehetőség Családoknak 2005. Alapítvány” által üzemeltetett shelter-ház, mely színvonalát tekintve nem marad el a hollandiai védett szálláshelyektől.

Ezt követően rávilágíthatunk két önálló diszciplína, a kriminológia és a büntető eljárásjog szükségszerű metszéspontjára, ami jelen esetben

abban mutatkozik meg, hogy az emberkereskedelem áldozatait (sértettjeit) nagy valószínűséggel pozicionálhatjuk – az új büntetőeljárásjogi törvény adta lehetőséggel élve – a különleges bánásmódot igénylő személyek kategóriájába [Be. 81. § (1) bekezdés].²⁹

Az azonosítást követően az áldozat részére – aki az esetek többségében egyúttal különleges bánásmódot igénylő személynek minősül – a büntetőeljárás során biztosítani kell a tanúvédelmet, valamint gondoskodni arról, hogy megóvjuk az ismételt/másodlagos áldozattá válástól. Kerülni kell az áldozat és az elkövető szükségtelen érintkezését, továbbá törekedni kell a késedelem nélküli kihallgatásának foganatosítására, továbbá a kihallgatások, illetve esetlegesen az orvosi vizsgálatok számát minimalizálni kell. A tanúkihallgatás során maradéktalanul biztosítani kell az emberi jogok-, illetve a magánélethez való jogok érvényesülését. Szükséges továbbá a jogi képviselőhöz való jog biztosítása, és végül hitelesen tájékoztatni kell az igénybe vehető segítségnyújtás és kárenyhítés lehetőségéről.

Indokolt azonban arra rámutatni, hogy az áldozat egyéni értékelése feltétlenül szükséges. Itt figyelembe kell venni az áldozat személyes jellemzőit (az életkort, az elkövetőhöz való viszonyt), de ennek megítélésekor nem lehet figyelmen kívül hagyni a bűncselekmény természetét, és az elkövetési körülményeit sem. Vizsgálni kell azt is, hogy megállapítható-e valamilyen specifikus védelmi igény.

A gyermekkorú áldozatokat a fent említettek túlmenően többletjogok illetik meg. Elsőként hangsúlyozni kell, hogy gyermekkorú személy kihallgatására kizárólag ultima ratio jelleggel kerülhet sor, vagyis csak akkor, ha a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható. A gyermek áldozat kihallgatására csak az erre a célra kialakított helyiségben kerülhet sor, pszichológus szakértő, vagy pedagógus végzettségű kollega bevonásával. Elvárás az is, hogy a meghallgatást lehetőleg egyazon személy végezze. Az áldozati oldalon többletjogként jelentkezik, hogy a meghallgatás audovizuális eszközzel való rögzítése nem csupán lehetőség, ha-

27 354/2012. (XII. 13.) Korm. rendelet az emberkereskedelem áldozatai azonosításának rendjéről

28 354/2012. (XII. 13.) Korm. rendelet az emberkereskedelem áldozatai azonosításának rendjéről

29 A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény

nem kötelező metódus. A gyermekkorú áldozat speciális képviselőre jogosult, ha a szülője ki van zárva az eljárásból, ugyanakkor, ha érdekellentét van a szülővel, akkor a gyermek érdekeit jogi képviselő bevonásával kell biztosítani.

Végezetül próbáljunk meg arra lehetséges változatokat, megoldási javaslatokat adni, hogyan lehetne az emberkereskedelem elleni fellépés-, illetve az áldozatvédelem hatékonyságát fokozni. Elsőként érdemel említést, hogy e körben növelni kellene a felderítésre irányuló rendészeti erőfeszítéseket.

Másodsorban előremutató lenne, ha azon áldozatokkal szemben, akik az emberkereskedelemnek való kitettségük okán követnek el jogellenes cselekményeket, büntethetőséget kizáró vagy korlátozó okot határozna meg jogszabály, és ily módon lehetőség lenne az elkövetővel való érdekazonosság megtörésére.

Harmadsorban intézkedéseket kellene tenni annak érdekében, hogy megakadályozzák az államilag fenntartott gyermekgondozási intézményekben élő gyermekek kereskedelmét.³⁰

Ezekén túlmenően szólni kell arról is, hogy különböző áldozatsegítést célzó mechanizmusokat alakítottak ki az emberkereskedelemmel leginkább érintett megyékben (Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Győr-Moson-Sopron megye). Ez nem más, mint a Belügyminisztérium Belső Biztonsági Alapjának társfinanszírozásában megvalósuló BBA-5.4.3. projekt, mely az „Együttműködés az állami és civil szféra szereplői, valamint a releváns nemzetközi közösségek, szervezetek és ügynökségek között az emberkereskedelem elleni küzdelem fokozása érdekében” néven szerepel. A projekt résztvevői között szerepel a Miniszterelnökség, az EMMI Esélyteremtési Főosztály, Nemzetgazdasági Minisztérium, Igazságügyi Mi-

nisztérium, Kormányhivatalok, Országos Bírósági Hivatal, Legfőbb Ügyészség, Országos Kríziskezelő és Információs Szolgálat, Baptista Szeretetszolgálat, Névtelen Utak, Lehetőség Családoknak 2005. Alapítvány, Anthropolis Antropológiai Közhasznú Egyesület, Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM,) valamint különböző egyházak.³¹

Ugyancsak említésre érdemes az EURES Magyarország Hálózat preventív tevékenysége a munkacélú kizsákmányolás megelőzése érdekében, mely az Európai Szociális Alap finanszírozásában jött létre.³²

Külön szeretném nevesíteni Borsod-Abaúj-Zemplén Megye egyedi preventív programjait, ami egyrészt a B.-A.-Z. Megyei Önkormányzat Közéleti Közrendvédelmi programjában ölt testet, másrészt a Miskolcon szolgáltatást teljesítő Ifjúságvédelmi Őrjáratot.

Záró mondatként pedig nyomatékosítani kívánom, hogy az emberkereskedelem elleni fellépés akkor lehet hatékony, ha az a helyi társadalompolitika részeként valósul meg. A megelőzésben pedig kiemelt helyet kap a hatóságok, önkormányzatok, civil szervezetek, egyházak, állampolgári közösségek összehangolt és egymásra épülő tevékenysége.³³

§§§§§§§§§§§§§§§§§§

Végül utalni kívánok arra, hogy a tanulmány kézírata az emberkereskedelem áldozatainak kizsákmányolása elleni fellépés érdekében szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2020. évi V. törvény hatályba lépése előtt, még 2019. december 13. napján lezárásra kerül.

30 Országos Rendőr-főkapitányság, Bűnmegelőzési Osztály, NÉMETH Ágnes r. ezredes: „Emberkereskedelem” tárgykörében elhangzott előadásanyaga 55. o.

31 Belügyminisztérium. Belső Biztonsági Alap BBA-5.4.3. „Együttműködés az állami és civil szféra szereplői, valamint a releváns nemzetközi közösségek, szervezetek és ügynökségek között az emberkereskedelem elleni küzdelem fokozása érdekében.” NÉMETH Ágnes r. ezredes 2017. május 15. napján elhangzott előadásanyaga 13-14. o.

32 Az EURES Magyarország hálózat preventív tevékenysége a munkacélú kizsákmányolás megelőzése érdekében tárgykörben, Nyíregyházán, 2017. november 6. napján megtartott előadás anyaga.

33 Országos Rendőr-főkapitányság, Bűnügyi Főigazgatóság, Bűnügyi Főosztály, Bűnmegelőzési Osztály 2017. május 15. napján megtartott munkamegbeszélésen elhangzottak, az erről készült Emlékeztető 1. o.

AZ EURÓPAI UNIÓS FIZETÉSKÉPTELENSÉGI ELJÁRÁS TÖRTÉNETI FEJLŐDÉSE ÉS AKTUÁLIS SZABÁLYANYAGÁNAK RÖVID ÁTTEKINTÉSE A GAZDÁLKODÓ SZERVEZETEK TÜKRÉBEN

I. Bevezetés

Az utóbbi évtizedek alatt a gazdálkodó szervezetek tevékenységi területének folyamatos, sokszor országhatárokat átívelő kiterjesztése volt megfigyelhető. Ennek a növekvő mértékű nemzetközi összefonódásnak az egyik következménye, hogy a fizetési képtelenségi eljárások során is egyre gyakrabban jelentek meg a határon átnyúló kapcsolódási pontok, melyek a jogalkotót a nemzetközi fizetési képtelenségi jog területén egy, az együttműködésre és harmonizációra törekvő szabályozás létrehozására ösztönözték. Jelen tanulmány célja a fizetési képtelenségi eljárás európai uniós szabályozásához vezető út bemutatása, és az aktuális joganyag rövid áttekintése, kitekintéssel a közeli jövőben várható változásokra.

II. Első lépések a fizetési képtelenségi jog nemzetközi harmonizációja érdekében

A fizetési képtelenségi jog nemzetközi harmonizációját célzó törekvések mind európai, mind globális szinten megnyilvánultak. Az európai kontinensen kívül tett első harmonizációs törekvéseknek az 1889. és az 1940. években megkötött montevi-

deói szerződések, valamint az 1928. évben létrejött havannai szerződés tekinthetőek. 1994-ben az Amerikai Egyesült Államok, Mexikó és Kanada között létrejött az Észak-Amerikai Szabadkereskedelmi Egyezmény (NAFTA). Nagy jelentőséggel bír továbbá az UNCITRAL-Modelltörvény, melyet az ENSZ közgyűlése 1997. december 15. napján hagyott jóvá.²

Európában az első harmonizációs kezdeményezés 1933-ra nyúlik vissza. Ebben az évben került sor a Skandináv Fizetési képtelenségi Egyezmény megkötésére, mely először rögzítette a fizetési képtelenségi eljárások vonatkozásában az egyetemesség alapelvét.³ Az egyetemesség alapelve szerint a fizetési képtelenségi eljárás nem csak az adósnak az eljárást megindító államban fellelhető vagyontárgyait, hanem valamennyi más államban megtalálható vagyont is magában foglalja.⁴ Kevésbé volt eredményes az Európai Tanács támogatásával Isztambulban 1990. június 5. napján megkötött Egyezmény, mert azt három tagállam a mai napig nem hagyta jóvá.⁵

Az Európai Unión belüli egységes és valamennyi tagállamban közvetlenül érvényes, több tagállamot érintő fizetési képtelenségi joghoz vezető út az 1950-es évek végéig nyúlik vissza, amikor a

1 Doktorandusz hallgató, Miskolci Egyetem Deák Ferenc Doktori Iskola; jogi munkatárs, Raiffeisenbank Pöllau-Birkfeld eGen, A-8190 Birkfeld, Hauptplatz 2, dremesecorba@gmail.com.

2 Klaus PANNEN: Von der EuInsVO 2000 zur revidierten Fassung – Vorarbeiten und Ziele, in: *Grenzüberschreitende Insolvenzen im europäischen Binnenmarkt (Die neue EU-Insolvenzverordnung)* (Hrsg. Bettina Nunner-Krautgasser–Thomas Garber–Clemens Jauffer), Manz, 2017., 4. o.

3 A Svédország, Dánia, Finnország, Izland és Norvégia között létrejött, a fizetési képtelenségről szóló 1933. évi egyezmény; Georg. E. KODEK: Insolvenzrecht. Facultas, Wien, 2019. 206. o.

4 Susen BIELESCH: Problemschwerpunkte des Internationalen Insolvenzrechts unter besonderer Berücksichtigung der Durchsetzung eines transnationalen Eigentumsvorbehalts in der Insolvenz des Käufers, in: *Beiträge zum Transnationalen Wirtschaftsrecht* (Hrsg. Christian Tietje – Gerhard Kraft – Matthias Lehmann), Heft 121, Juli 2012, 12. o., <http://telc.jura.uni-halle.de/sites/default/files/BeitraegeTWR/Heft121.pdf>, 2020. május 27.

5 Europäisches Übereinkommen über bestimmte internationale Aspekte des Konkurses (Európai Egyezmény a csőd meghatározott nemzetközi aspektusairól), <https://www.coe.int/de/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/136>, 2020. május 22.

Bizottság a tagállamokat a határon átnyúló végrehajtási és fizetésképtelenségi ügyek harmonizálása érdekében történő tárgyalásokra szólította fel. Az ennek eredményeképpen 1968-ban megszületett Brüsszeli Egyezmény a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok végrehajtásáról⁶ eredetileg a fizetésképtelenségi eljárásokat is szabályozni volt hivatott. Ez a törekvés azonban meghiúsult, és a fizetésképtelenségi jog európai szintű szabályozására csak később került sor.⁷

1995-ben végül elkészült egy nemzetközi megállapodás keretében kidolgozott az európai fizetésképtelenségi eljárást szabályozó aláírásra kész tervezet, melyet azonban az Egyesült Királyság nem hagyott jóvá. Ennek oka a brit marhahús exporttilalma volt, melyet az Európai Unió az angliai marhavész⁸ elleni küzdelem érdekében vezetett be. Ezután már nem került sor egy, az európai fizetésképtelenségi jogot szabályozó nemzetközi aláírásra érett megállapodásra, mert az 1999. január 1-jén hatályba lépett Amszterdami Szerződés a Tanácsot olyan jogalkotási hatáskörrel ruházta fel a polgári jogi ügyekben történő együttműködés igazságügyi területén, mely jogalkotó hatáskört kihasználva napvilágot láthatott az első a fizetésképtelenségi jogot európai szinten szabályozó joganyag, a Tanács 1346/2000/EK rendelete a fizetésképtelenségi eljárásról (a továbbiakban: Rendelet).⁹

III. A Tanács 1346/2000/EK rendelete a fizetésképtelenségi eljárásról és annak reformja

A Rendelet szabályozza az Európai Unió tagállamai számára – Dánia kivételével – a határon átnyúló fizetésképtelenség esetén felmerülő nemzetközi magánjogi és eljárásjogi kérdéseket. A Végrehajtási Rendelethez képest tartalmában összetettebb Rendelet az egyes tagállamok határozatai végrehajthatóságának és kölcsönös elismerésének kérdéskörén túlmenően más, átfogó jogi kérdéseket – mint pl. a fizetésképtelenségi eljárás során felmerülő megtámadási jogot – is szabályoz.

A Rendelet több mint 15 éven át tartó gyakorlati alkalmazása során néhány gyengepont mutatkozott meg, mely kiküszöbölésének feladata 2015-re aktuálissá vált. A reform létrejöttében fontos szerepet játszott a heidelbergi és bécsi egyetemek alkotta konzorcium által a Rendelet alkalmazásáról készített értékelő tanulmány (a továbbiakban: Heidelberg-Bécs-Tanulmány).¹⁰ Maga a Rendelet is hozzájárult egy későbbi reform elindításához azáltal, hogy a Bizottság számára jelentéstételi- és javaslatvételi kötelezettséget írt elő, melyet a Bizottság legkésőbb 2012. június 1-ig és azt követően ötévenként az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak és a Gazdasági és Szociális Bizottságnak kell be-terjesztenie (Rendelet 46. cikk). A Jelentés fő alapjául a Heidelberg-Bécs-Tanulmány szolgált. Ezen

6 Übereinkommen von Brüssel von 1968 über die gerichtliche Zuständigkeit und die Vollstreckung gerichtlicher Entscheidungen in Zivil- und Handelssachen (Brüsszeli Egyezmény a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok végrehajtásáról), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=CELEX%3A41968A0927%2801%29>. Átdolgozott aktuális változata: Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU Rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (a továbbiakban: Végrehajtási Rendelet), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012R1215&from=DE>, (2020. május 17.)

7 Susen BIELESCH: Problemschwerpunkte des Internationalen Insolvenzrechts unter besonderer Berücksichtigung der Durchsetzung eines transnationalen Eigentumsvorbehalts in der Insolvenz des Käufers, in: *Beiträge zum Transnationalen Wirtschaftsrecht* (Hrsg. Christian Tietje – Gerhard Kraft – Matthias Lehmann), Heft 121, Juli 2012, 8. o., <http://telc.jura.uni-halle.de/sites/default/files/BeitraegeTWR/Heft121.pdf>, (2020. május 27.)

8 BSE (Bovine Spongiform Encephalopathy = szarvasmarha szivacsos agysorvadása) <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/TenyekKonyve-tenyek-konyve-1/medicina-1B567/magyarorszag-nepessegenek-egeszsegugyi-allapota-1B600/orvosi-nobel-dij-1997-a-prion-1B673/az-angliai-marhavesz-1B683/>, (2020. május 17.)

9 Klaus PANNEN: Von der EuInsVO 2000 zur revidierten Fassung – Vorarbeiten und Ziele, in: *Grenzüberschreitende Insolvenzen im europäischen Binnenmarkt (Die neue EU-Insolvenzverordnung)* (Hrsg. Bettina Nunner-Krautgasser–Thomas Garber–Clemens Jaufer), Manz, 2017., 3. o.

10 Burkhard HESS–Paul OBERHAMMER–Thomas PFEIFFER: *External Evaluation of Regulation No. 1346/2000/EC on Insolvency Proceedings*, https://www.mpi.lu/uploads/media/evaluation_insolvency_en.pdf, (2020. május 20.)

túlmenően a Bizottság a Jelentés elkészítése során a következő forrásokat vette figyelembe:¹¹

- a 2012 márciusa és júniusa között lezajlott internetalapú nyilvános konzultáció eredményeit, melynek során a Bizottsághoz Bulgária és Málta kivételével valamennyi tagállamból összesen 134 válasz érkezett. Az összes résztvevő kb. 50 %-a az Egyesült Királyságból, Romániából és Olaszországból származott. Az érdekeltek széles körétől érkeztek válaszok, de legnagyobb számban a tudományos dolgozók, a jogászok és a közigazgatási szervek képviselői válaszoltak;
- a rendelet módosításával kapcsolatos hatásvizsgálati tanulmányt, amelyet a GHK és a Milieu konzorciuma készített.

Hatással volt a Rendelet reformjára még a Gazdasági és Szociális Bizottság és a Tanács állásfoglalása, melyet az Európai Bizottság módosító javaslatához terjesztett be, valamint a különböző érdekképviselők tanulmányai – mint pl. INSOL Europe¹² – és a nemzeti szakmai egyesületek által beterveztett állásfoglalások¹³.

III.1. A Heidelberg-Bécs-Tanulmány

A Heidelberg-Bécs-Tanulmány elkészítése során elsősorban a heidelbergi Ruprecht-Karls-Egyetem külföldi és nemzetközi magán- és gazdasági jogi intézete és a Bécsi Egyetem polgári eljárásjogi intézete vett részt. Tartalma szerint terjedelmes jogi és egyben empirikus megközelítésen alapuló,

a Rendelet 26 tagállamban történő értékeléséről szóló összehasonlító jogi tanulmány, mely a nemzeti jelentést tevők hálózatának segítségével készült el. A jogi és empirikus elemzéseket követő összefoglalóban a Rendelet szabályanyaga került értékelésre, melyet alapul véve készültek el a módosító javaslatok. A Heidelberg-Bécs-Tanulmány eredménye szerint a Rendelet hatályos rendelkezései általánosságban eredményes eszköznek bizonyulnak az Európai Unión belüli határon átnyúló fizetéseképtelenségi eljárások koordinációja tekintetében. Ennek egyik oka az Európai Bíróság joggyakorlatának pozitív hatása, mely a tagállamokat a Rendelet egységes alkalmazására kötelezi és ez rendszerint a joggyakorlat által is elfogadásra kerül. Éppen ezen indokokra támaszkodva a Heidelberg-Bécs-Tanulmány javaslata nem a Rendelet alapjaiban történő megváltoztatására irányul, hanem arra, hogy a meglévő rendszer optimalálására és a legnyilvánvalóbb konfliktushelyek korrigálására helyeződjön a hangsúly.¹⁴

III.2. Az Európai Bizottság jelentésének rövid áttekintése

Az Európai Bizottság eleget téve a Rendelet által előírt jelentés- és javaslatkötési kötelezettségének 2012. december 12. napján benyújtotta a jelentését (a továbbiakban: Jelentés)¹⁵ és módosító javaslatát (a továbbiakban: Javaslat)¹⁶ az Európai Parlament, a Tanács és a Gazdasági és Szociális Bizottság felé.

11 A Bizottság jelentése a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak a fizetéseképtelenségi eljárásról szóló, 2000. május 29-i 1346/2000/EK tanácsi rendelet alkalmazásáról; COM (2012) 743 végleges, 2012. 12. 12., 1.1. pont, 1. o. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2012/0743/COM_COM\(2012\)0743_HU.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2012/0743/COM_COM(2012)0743_HU.pdf), (2020. május 17.)

12 Revision of the European Insolvency Regulation (Az európai fizetéseképtelenségi rendelet felülvizsgálata), INSOL Europe, <https://www.insol-europe.org/technical-content/revision-of-the-european-insolvency-regulation-proposals-by-insol-europe>, (2020. május 20.)

13 *Például a Német Ügyvédi Egyesület Állásfoglalása – DAV – 14/2013*, <https://anwaltverein.de/de/>, (2020. május 20.)

14 Burkhard HESS–Paul OBERHAMMER–Thomas PFEIFFER: *External Evaluation of Regulation No. 1346/2000/EC on Insolvency Proceedings*, https://www.mpi.lu/uploads/media/evaluation_insolvency_en.pdf, (2020. május 20.)

15 A Bizottság jelentése a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak a fizetéseképtelenségi eljárásról szóló, 2000. május 29-i 1346/2000/EK tanácsi rendelet alkalmazásáról; COM (2012) 743 végleges, 2012. 12. 12. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2012/0743/COM_COM\(2012\)0743_HU.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2012/0743/COM_COM(2012)0743_HU.pdf), (2020. május 17.)

16 Javaslat az Európai Parlament és Tanács rendelete a fizetéseképtelenségi eljárásról szóló 1346/2000/EK tanácsi rendelet módosítására; COM (2012) 744 végleges 2012. 12. 12. <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2012/HU/1-2012-744-HU-F1-1.Pdf>, (2020. május 17.)

A Rendeletet a Heidelberg-Bécs-Tanulmányhoz hasonlóan a Bizottság javaslata is az Európai Unión belüli határon átnyúló fizetéseképtelenségi eljárások koordinációját elősegítő eredményes eszköznek tekinti és ezen eredményt szintén az Európai Bíróság jogbiztonságot adó döntéshozatalából vezeti le. Hangsúlyozza a Rendelet egyes rendelkezései módosításának, azoknak a modern gazdaság által diktált követelményekhez való igazításának szükségességét. A Jelentés többek között az alábbiakban röviden vázolni kívánt területeken jelölte meg a módosítás szükségességét.

III.2.1. A joghatóság megállapítása

Bettina Nunner-Krautgasser szavai – magyarral lefordítva is – találóak: „a nemzetközi joghatóság kérdésköre az Európai Bíróság joggyakorlatában is gyakran említett kölcsönös bizalom elvének tűzpróbája”.¹⁷ A kölcsönös bizalom elvének központi szerepét a Rendelet is hangsúlyozza.¹⁸ E szerint valamennyi tagállam jogrendszere egyenértékű, vagyis valamennyi tagállam bíróságai a Rendelet egységesen érvényesülő rendelkezéseit azonos szakértelemmel értelmezik és alkalmazzák.

A kölcsönös bizalom alapelve azonban mind a fizetéseképtelenségi eljárást megindító tagállamra, mind a többi tagállamra kihatással van. A fizetéseképtelenségi eljárást megindító tagállam ugyanis köteles a Rendelet rendelkezéseit figyelembe véve a főeljárás megindítására való illetékességét hiva-

talból és gondosan vizsgálni. Ezt azonban megnehezíti, hogy a vizsgálat alapját adó fő érdekeltségi központ (center of main interests – a továbbiakban: COMI) fogalmát a Rendelet nem tartalmazza. A COMI jogi meghatározásának hiánya pedig alapot ad annak eltérő értelmezésére. Az Európai Bíróság ugyan több ügyben – pl. Eurofood¹⁹, Interedil²⁰ – meghozott határozataiban tisztázta a COMI fogalmát, annak tartalmi jelentését és megállapításának módját, annak a Rendeletben történő rögzítése mindenképp szükséges. A többi tagállam bíróságai pedig kötelesek egy a főeljárást megindító tagállam határozatát automatikusan – azaz minden további vizsgálat nélkül – elismerni.²¹

A Jelentés szerint a COMI fogalmát az Európai Bíróság törvénykezése értelmében kell rögzíteni és a COMI fogalmát nyelvi pontosságban, precízebben kell megfogalmazni.

III.2.2. A Rendelet hatályának kiterjesztése

A Rendelet egyik célja a fizetéseképtelenségi eljárás megindításáról szóló határozatnak és joghatásainak egységes uniós elismertetése. Ehhez meghatározott feltételeket szab, mely során az ún. hagyományos fizetéseképtelenségi eljárást veszi alapul, mely egyrészt az adós anyagi fizetéseképtelenségét veszi előfeltételként, másrészt az adós vagyonának elkobzását és egy fizetéseképtelenségi felügyelő kirendelését követeli meg.²² Azonban a haladó jogfejlődés eredményeképpen egyes tag-

17 Bettina NUMMER-KRAUTGASSER: Rechtsprobleme der Prüfung der Zuständigkeit nach der EuInsVO, in: *Grenzüberschreitende Insolvenzen im europäischen Binnenmarkt – die EuInsVO* (Hrsg.: Selena Clarova – Thomas Garber), Wien – Graz 2011, 31. o. https://static.uni-graz.at/fileadmin/rewi-institute/Zivilverfahrensrecht/Institut/Nunner-Krautgasser_EuInsVO.pdf, 2020. május 21.

18 Erwägungsgründe 22, 66. o.

19 Európai Bíróság 2006.05.02. Eurofood, C-341/04, <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=56604&pageIndex=0&doclang=de&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=984708>, (2020. május 20.)

20 Európai Bíróság 2011.10.20., C-396/09, <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=111587&pageIndex=0&doclang=de&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=984882>, (2020. május 20.)

21 Bettina NUMMER-KRAUTGASSER: Rechtsprobleme der Prüfung der Zuständigkeit nach der EuInsVO, in: *Grenzüberschreitende Insolvenzen im europäischen Binnenmarkt – die EuInsVO* (Hrsg.: Selena Clarova – Thomas Garber), Wien – Graz 2011, 31 - 34. o. https://static.uni-graz.at/fileadmin/rewi-institute/Zivilverfahrensrecht/Institut/Nunner-Krautgasser_EuInsVO.pdf, (2020. május 21.)

22 Klaus PANNEN: *Kommentar Europäische Insolvenzordnung*, De Gruyter Recht, Berlin 2007, 24. o., https://books.google.at/books?id=9lrLok_8eJgC&pg=PA271&lpg=PA271&dq=pannen+kommentar+EUINSVO&source=bl&ots=ruevKQf8DC&sig=ACfU3U1vVpG1ALDQtCv2siVuslPR1lyng&hl=de&sa=X&ved=2ahUKewiVteatpcPpAhXQxYUKHfGnAEsQ6AEwB3oECAUQAQ#v=onepage&q=pannen%20kommentar%20EUINSVO&f=false, (2020. május 20.)

államokban olyan fizetésképtelenséget megelőző eljárások kerültek bevezetésre, melyek preventív módon próbálják megelőzni a vállalkozások fizetésképtelenségét, így az anyagi értelemben vett fizetésképtelenség be sem következik. Ezeket az eljárásokat azonban a Rendelet nem tartalmazza. A Jelentés szerint a jövőbeli szabályozásnak a fizetésképtelenséget megelőző eljárásokra és az öngazgatás megőrzése mellett folytatott fizetésképtelenségi eljárásokra is ki kell terjednie.

III.2.3. A hitelezői követelések bejelentése

A Rendelet csak minimális előírást tartalmaz a hitelezői követelések bejelentésével kapcsolatban. Nem veszi figyelembe a gyakorlatban lehetséges és gyakran előforduló konfliktusokat, mint pl. nyelvi akadályokat, a követelés-bejelentés fordítása miatt megnövekedett költségeket és idővesztéseket, tagállamonként eltérő határidőket. Ezen okok miatt gyakorlatban a külföldi hitelezők többnyire lemondanak inkább követeléseikről.

A Jelentés hangsúlyozza standardizált formanyomtatványok bevezetését a követelések bejelentésének megkönnyítése érdekében.

III.2.4. Az egységes nyilvántartás hiánya

A Rendelet nem kötelezi a fizetésképtelenségi felügyelőt a fizetésképtelenségi eljárást megindító állam határozatának más tagállamban történő bejelentésére. E probléma kiküszöbölése érdekében a tagállamok többsége és a Jelentés is támogatja egy nemzeti fizetésképtelenségi nyilvántartás létrehozását és annak Európai Unió szinten történő összekapcsolását.

IV. A reform eredménye: Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/848 rendelete a fizetésképtelenségi eljárásról

Az Európai Parlament, a Bizottság és a Tanács háromoldalú egyeztető eljárása során 2014-ben létrejött politikai megegyezés eredménye a Rendelet első nagy reformját jelentette. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/848 rendelete a fizetésképtelenségi eljárásról (a továbbiakban: Második Rendelet) 2015. június 5. napján került az Európai Unió Hivatalos Lapjában közzétételre.²³ Rendelkezései – Dánia kivételével – azokra a határon átnyúló fizetésképtelenségi eljárásokra vonatkoznak, melyek 2017. június 26. napját követően kerültek megindításra.

A Második Rendelet célkitűzései között szerepel a határon átnyúló fizetésképtelenségi eljárások hatékonyságának és eredményességének növelése, és minél több még megmenthető vállalkozás életben maradásának támogatása.²⁴ Szabályanyaga azonban nem hozott létre egy egységes európai fizetésképtelenségi jogi szabályanyagot, hanem az alábbiakban vázolni kívánt főbb területeket szabályozza.

IV.1. A nemzetközi joghatóság

A nemzetközi joghatóság azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy mely ország bíróságai illetékesek egy adott határon átnyúló fizetésképtelenségi eljárásra. Ez adja meg a fizetésképtelenségi eljárások első felosztását az egyes országok között. A konkrét területi vagy tárgyi illetékesség mindig az adott nemzeti jogrendhez igazodik. Itt kell megemlíteni, hogy bár maga a Második Rendelet is alapvetően az egyetemesség elvét vallja, azonban politikai okok miatt mégis egy középútat keres. Ennek értelmében az úgynevezett főeljárás mellett lehetőség van a másodlagos, illetve területi fizetésképtelenségi

23 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/848 rendelete (2015. május 20.) a fizetésképtelenségi eljárásról, L 141/19 (2015.6.5.) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015R0848&from=HU>, (2020. május 17.)

24 Fizetésképtelenségi eljárások: új szabályok a gazdasági fellendülés ösztönzésére, <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2015/03/12/insolvency-proceedings-new-rules-to-promote-economic-recovery/>, (2020. május 28.)

eljárás megnyitására is azokban a tagállamokban, melyekben az adós telephellyel rendelkezik.²⁵

IV.1.1. A főeljárás

A főeljárás megnyitására azon tagállam bírósága illetékes, amelynek területén az adós fő érdekeltsegeinek központja található. Az egy tagállamban megindított fizetéseképtelenségi eljárás alapvetően minden más tagállamban elismerésre kerül és magába foglalja az adós valamennyi tagállamban fellelhető vagyont. Gazdasági társaság vagy jogi személy esetén az ellenkező bizonyításáig a bejegyzett székhelyet kell vélelmezni a fő érdekeltségek központjának. A fizetéseképtelenségi turizmus megfékezése érdekében a fenti vélelem nem érvényesül, ha az adós jogi személy a fizetéseképtelenségi eljárás megindítására vonatkozó kérelem benyújtását megelőző három hónapon belül székhelyét áthelyezte. Ezekben az esetekben a fő érdekeltségek központját valamennyi kapcsolódási pont alapján kell kideríteni.

A reform abban mutatkozik meg, hogy a Második Rendelet megadja a COMI jogi fogalmának lényegét, vagyis, hogy a fő érdekeltségek központja az a hely, ahol az adós érdekeltsegeinek kezelését rendszeresen végzi, és ez harmadik személy részéről megállapítható (EU Rendelet 3. cikk).

IV.1.2. A területi, illetve a másodlagos fizetéseképtelenségi eljárás

A területi vagy másodlagos fizetéseképtelenségi eljárást egy másik tagállam bíróságai jogosultak megnyitni, amennyiben az adós az adott tagállamban telephellyel rendelkezik.²⁶ Ezen eljárás hatá-

sa azonban csak az adósnak az adott tagállamban fellelhető vagyonára terjed ki. Területi fizetéseképtelenségi eljárásról akkor beszélünk, amikor még nincs főeljárás folyamatban. Amennyiben már folyamatban van egy főeljárás, úgy a másik tagállamban megindított eljárásra a másodlagos fizetéseképtelenségi eljárás megnevezés használandó.

A fizetéseképtelenségi eljárás megindítását a főeljárás felügyelője és valamennyi olyan személy vagy hatóság kérelmezheti, melynek az adott nemzeti jog ezt a jogosultságot biztosítja.

Az Európai Unió jogalkotó törekszik a főeljárás és a másodlagos eljárás közötti koordináció megteremtésére és ennek érdekében előírja, hogy ezen eljárások fizetéseképtelenségi felügyelői kötelesek egymást kölcsönösen támogatni.

Egy másodlagos eljárás megnyitása egyes esetekben azonban hátrányos is lehet. Ennek elkerülése érdekében a főeljárás felügyelője megfelelő garancia kiállításával elkerülheti egy másodlagos eljárás megindítását (EU Rendelet 36. cikk). Amennyiben az érintett tagállam belföldi hitelezőinek érdekét a garancia megfelelően védi, úgy a tagállami bíróság – melyben a másodlagos eljárás megindítására vonatkozó kérelem benyújtásra került – elutasíthatja a másodlagos eljárás megindítását. Ez a garancia legtöbbször azt tartalmazza, hogy az érintett tagállam hitelezői nem kapnak kevesebb kielégítést, mint a másodlagos eljárás megindítása esetében kapnának.²⁷

Ez az eljárás annak a tagállamnak a nemzeti jogszabályai alapján kerül lefolytatásra, melyben az eljárás megindult. Amennyiben egy főeljárás mellett egy vagy több másodlagos fizetéseképtelenségi eljárás indul, úgy a hitelezők követeléseiket valamennyi eljárásba bejelenthetik. Az a hitelező

25 A „korlátozott egyetemesség elve“. Georg. E. KODEK, *Insolvenzrecht*. Facultas, Wien, 2019. 208. o.

26 A telephely fogalma a rendelet értelmében bármely olyan működési hely, ahol az adós emberi és tárgyi erőforrásokkal nem átmeneti jellegű gazdasági tevékenységet folytat, vagy a fizetéseképtelenségi főeljárás megindítására irányuló kérelmet megelőző háromhónapos időszakban ilyet folytatott (Második Rendelet Fogalom meghatározások 10. pont). Ez előfeltételezi személyzet és vagyon meglétét és ottani használatát. Egy ház vagy egy bankszámlaszám tehát nem elégséges egy területi, illetve másodlagos fizetéseképtelenségi eljárás megnyitásához. Andreas KONECNY: *Internationale Zuständigkeiten und ihre Prüfung*, in: *Grenzüberschreitende Insolvenzen im europäischen Binnenmarkt (Die neue EU-Insolvenzverordnung)* (Hrsg. Bettina Nunner-Krautgasser–Thomas Garber–Clemens Jaufer), Manz, 2017., 76. o.

27 Kathrin POLTSCH – Axel RECKENZAUN: *Die Zusicherung aus dem Blickwinkel des Gerichts, der Gläubiger und des Verwalters*, in: *Grenzüberschreitende Insolvenzen im europäischen Binnenmarkt (Die neue EU-Insolvenzverordnung)* (Hrsg. Bettina Nunner-Krautgasser–Thomas Garber–Clemens Jaufer), Manz, 2017., 238 – 239. o.

azonban, akinek követelése egy eljárásban már részben kielégítésre került, csak abban az esetben vehet részt egy másik eljárás felosztási ülésén és részesül a felosztandó vagyomból, ha a többi hitelező ennek a hitelezőnek a már kielégített hányadával megegyező nagyságú hányadot megkaptak (Második Rendelet 23. cikk. 2. bek.) A jogalkotó ezzel próbálja biztosítani a hitelezőkkel való egyenlő bánásmódot. Egy hitelező így nem növelheti vagyónhányadát egy másik hitelező kárára azáltal, hogy több eljárásba is bejelenti követelését.

IV.2. A fizetéseképtelenségi eljárás elismerése

A Rendelet joghatósági szabályai szerinti bíróság által egy tagállamban megindított fizetéseképtelenségi eljárás valamennyi más tagállamban automatikusan elismerésre kerül, amint a megindító államban a megindításról szóló határozat hatályba lép. Ez abban az esetben is érvényes, ha a többi tagállamban a fizetéseképtelenségi eljárás az adós valamilyen „tulajdonsága“ miatt nem lenne megindítható (Második Rendelet 19. cikk). Az automatikus elismerés azt jelenti, hogy nem szükséges egy saját bírósági határozat az elismerő tagállamban.

Az egyetlen akadálya az elismerésnek a közrendre való hivatkozás (*ordre public*). Ennek értelmében bármely tagállam elutasíthatja egy másik tagállamban indított fizetéseképtelenségi eljárás elismerését vagy az ilyen eljárásokkal kapcsolatban hozott határozat végrehajtását, ha az ilyen elismerés vagy végrehajtás hatása nyilvánvalóan ellentétes az adott állam közrendjével, különösen az alapvető elvekkel vagy az alkotmányos jogokkal és az egyéni szabadságjogokkal (Második Rendelet 33. cikk).

A főeljárást megindító határozat, minden további alaki követelmény nélkül, bármely más tagállamban az eljárás megindításának helye szerinti állam joga szerinti joghatóságokkal rendelkezik, feltéve, hogy a másik tagállamban nem indítottak területi vagy másodlagos fizetéseképtelenségi eljárást

(Második Rendelet 20. cikk). Az egyetemlegesség elve kizárja, hogy egy megindított főeljárás mellett egy másik tagállamban másik főeljárás kerüljön megindításra.

A felügyelő jogosultságait minden más tagállamban is gyakorolhatja, amennyiben ott még nem indult meg másik eljárás. Különösen fontos, hogy ő jogosult a csődvagyonhoz tartozó vagyontárgyaknak abból a tagállamból való eltávolítására, melyben azok találhatóak. Nem jogosult a felügyelő azonban kényszereszközök alkalmazására és jogi vitákról való döntésre.

Valamennyi a fizetéseképtelenségi eljárás során hozott és fizetéseképtelenségi eljáráshoz közeli eljárásban hozott egyéb határozat is automatikusan elismerésre kerül. Az egyéb határozatok közé tartozik különösen a fennmaradó tartozás alóli mentesítést kimondó határozat. Mivel a Második Rendelet alapján az automatikus elismerés valamennyi tagállamban biztosított, az adósok gyakran megpróbálják a fizetéseképtelenségi eljárás megnyitását abban az országban elérni, melynek fizetéseképtelenségi jogi szabályai számukra „attraktívabbak“. Ilyen pl. annak lehetősége egy adott országban, hogy a fennmaradó tartozás alóli mentesítést könnyebben elérjék.²⁸

IV.3. A fizetéseképtelenségi eljárásra alkalmazandó jog

A Második Rendelet részletes kollíziós jogi rendelkezéseiben alig találhatunk változásokat a 2002-ben hatályba lépett elődjéhez képest. Fő szabályként a Második Rendelet rögzíti, hogy a fizetéseképtelenségi eljárásra és annak joghatásaira elsősorban annak a tagállamnak a fizetéseképtelenségi joga alkalmazandó, amelyben a fizetéseképtelenségi eljárás megindítására került (Második Rendelet 7. cikk). A *lex fori concursus* alapelvét a Második Rendelet a 66. mérlegelési pontban is megerősíti: „Eltérő rendelkezés hiányában az eljárás megindításának helye szerinti tagállam jogát kell alkalmaz-

28 Ez az ún. fizetéseképtelenségi turizmus, vagy más néven forum-shopping. Moritz BRINKMANN: *Von COMI, forum shopping und Insolvenztourismus – Ein kurzer Rundgang durch das internationale Insolvenzrecht*, BRJ 01/2013, 6. o., https://www.bonner-rechtsjournal.de/fileadmin/pdf/Artikel/2013_01/BRJ_005_2013_Brinkmann.pdf, (2020. május 23.)

ni (*lex fori concursus*). Ennek a kollíziós szabálynak mind a fizetéseképtelenségi főeljárások, mind a helyi eljárások esetében érvényesülnie kell. A *lex fori concursus* határozza meg a fizetéseképtelenségi eljárások minden – mind anyagi, mind eljárási – joghatását az érintett személyek és jogviszonyok tekintetében. Ez szabályozza a fizetéseképtelenségi eljárások megindításának, lefolytatásának és befejezésének valamennyi feltételét.”

A Második Rendelet 7. cikk 2. bekezdése sorolja fel azokat az eseteket, melyek során a fizetéseképtelenségi eljárást megindító tagállam joga alkalmazandó. Ezek közé tartozik többek között a csődvagyon terjedelmének és kezelésének meghatározása, az adós és a fizetéseképtelenségi szakértőt megillető jogok, a beszámítás feltételei, a követelések benyújtásának szabályai, a csődvagyon értékesítéséből származó bevétel hitelezők közötti felosztásának szabályai, a megtámadásra vonatkozó szabályok. Egyes vélemények szerint²⁹ a Második Rendelet 7. cikke a *lex fori concursus* elv alkalmazásának előírásával mintegy imperatív rendelkezés hatását fejt ki a tagállamokra nézve, mert az érintett felek nem köthetnek ki attól eltérő jogot a határon átnyúló fizetéseképtelenségi eljárás esetére.

A terjedelmes felsorolás ellenére is találhatunk azonban példákat arra, amikor a fő szabálytól való eltérés indokolt. A Második Rendelet 8 – 18. cikkei megnevezik azokat a területeket, melyek kivételt képeznek a *lex fori concursus* elve alól:

- A fizetéseképtelenségi eljárás megindítása nincs hatással a hitelezők vagy harmadik személyek dologi jogaira az adós olyan materiális és immateriális, ingó és ingatlan vagyontárgyai tekintetében, amelyek az eljárás megindításának időpontjában egy másik tagállam területén található (Második Rendelet 8. cikk);
- A hitelezők beszámítási joga (Második Rendelet 9. cikk);
- A tulajdonjogfenntartás (Második Rendelet 10. cikk);
- Az ingatlanra vonatkozó szerződések (Második Rendelet 11. cikk);

- Fizetési rendszerek és pénzügyi piacok (Második Rendelet 12. cikk);
- A munkaszerződések és a munkaviszonyok (Második Rendelet 13. cikk);
- A nyilvántartásba vételhez kötött jogokra gyakorolt hatások (Második Rendelet 14. cikk);
- Az egységes hatályú európai szabadalmak és közösségi védjegyek (Második Rendelet 15. cikk);
- A hátrányt okozó jogügyletek (Második Rendelet 17. cikk);
- A fizetéseképtelenségi eljárások hatása a folyamatban lévő peres és választott bírósági eljárásokra (Második Rendelet 18. cikk). Ebben a cikkben a 2002-ben hatályba lépett Rendeletre képest a kivételek körét bővítették ki a választott bírósági eljárásokkal.

IV.4. Egyes speciális rendelkezések

IV.4.1. A követelések bejelentése

A Második Rendelet rögzíti, hogy bármely külföldi hitelező bármilyen, az eljárás megindításának helye szerinti tagállam jogában elfogadott módon előterjeszheti követeléseit a fizetéseképtelenségi eljárásban. Kizárólag követelések előterjesztésének céljából nem lehet kötelezővé tenni az ügyvédi vagy egyéb jogi képviselőt (Második Rendelet 53. cikk).

IV.4.2. A hitelezők részvétele

A hitelezőkkel kapcsolatos szabályokra egyebekben azonban továbbra is a nemzeti jog az irányadó. Ezáltal az egyes tagállami fizetéseképtelenségi szabályozások között nem csak formális, hanem materiális különbségek is jelentős mértékben keletkeznek. Ezek a különbségek pedig központi kérdéseket érintenek, mint pl. az adós helyzetét és rendelkezési jogát, a fennmaradó terhek alóli mentesítés lehetőségét.

²⁹ Matthias NEUMAYR, Die neue EuInsVO: Ausgewählte Fragen zum anwendbaren Recht, in: *Grenzüberschreitende Insolvenzen im europäischen Binnenmarkt (Die neue EU-Insolvenzverordnung)* (Hrsg. Bettina Nunner-Krautgasser–Thomas Garber–Clemens Jaufer), Manz, 2017., 128. o.

IV.4.3. A nemzeti fizetéseképtelenségi nyilvántartás

A Második Rendelet kötelezővé teszi a tagállamok számára a nemzeti fizetéseképtelenségi nyilvántartás létrehozását, melyben meghatározott kötelező információk szerepeltetése szükséges. Ezen felül megfogalmazza az egyes nemzeti fizetéseképtelenségi nyilvántartások egymással való összekapcsolásának szükségességét. Ez a rendszer a nemzeti fizetéseképtelenségi nyilvántartásokból és az Európai e-igazságügyi portálból áll. A lekérdezésnek az Unió valamennyi hivatalos nyelvén rendelkezésre kell állnia. A megvalósítást azonban meglehetősen megnehezíti, hogy még sok tagállamban nem hoztak létre egy elektronikus formában működő fizetéseképtelenségi nyilvántartást. Jelenleg kilenc állam fizetéseképtelenségi nyilvántartása kérdezhető le a Fizetéseképtelenségi nyilvántartásokat összekapcsoló keresőfelületen, ezek: Csehország, Németország, Észtország, Olaszország, Lettország, Hollandia, Ausztria, Románia és Szlovénia.³⁰

IV.4.4. Vállalatcsoportok fizetéseképtelensége

A Második Rendelet részletesen szabályozza továbbá a határon átnyúló vállalatcsoportok fizetéseképtelenségek koordinációját, mely témával annak terjedelme miatt külön tanulmányban szükséges foglalkozni. (Második Rendelet 60. cikk).

IV.4.5. A csoportos koordinációs eljárás

A Második Rendelet lehetővé teszi csoportos koordinációs eljárás megindítást is. Ebben az eljárásban egy koordinációs felügyelő kerül kinevezésre, mely egy csoportos koordinációs tervet

készít el. Az egyes eljárások felügyelőinek ezt a tervet ugyan figyelembe kell venniük, azonban az számukra nem bír kötelező erővel (Második Rendelet 72. cikk).

V. Kitekintés

A Második Rendelet rendelkezései mellett több irányelv is elfogadásra került, mely a több tagállamot érintő fizetéseképtelenségi eljárásra vonatkozó hatályos rendelkezést tartalmaz. Ezek közé tartozik többek között:

- az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/1132 irányelve (2017. június 14.) a társasági jog egyes vonatkozásairól;³¹
- Az Európai Parlament és a Tanács 2016. évben elkészített irányelv javaslata a megelőző szerkezetátalakítás kereteiről, a második esélyről, a szerkezetátalakítási, fizetéseképtelenségi és mentesítési eljárások hatékonyságának növelését célzó intézkedésekről és a 2012/30/EU irányelv módosításáról (a továbbiakban: Irányelv javaslat).³² A nemzetközi fizetéseképtelenségi eljárás európai szintű szabályozásának fejlődése során az Irányelv javaslat először tartalmaz részleteiben anyagi jogi rendelkezéseket ezen a területen,³³
- A 2018. év második felében az Európai Unió soros elnökségét betöltő Ausztria vezetésének elhivatottsága³⁴ az Irányelv javaslat megvalósítása ügyében 2019-ben meghozta gyümölcsét: a legújabb fejlődés eredménye lett ezáltal az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1023 irányelve (2019. június 20.) a megelőző szerkezetátalakítási keretekről, az adósság alóli

30 A fizetési nyilvántartásokat összekapcsoló keresőfelület az alábbi honlapon érhető el: https://e-justice.europa.eu/content_interconnected_insolvency_registers_search-246-hu.do?init=true, (2020. május 19.)

31 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017L1132&from=hu>, (2020. május 23.)

32 Strasbourg, 2016.11.22. COM(2016) 723 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016PC0723&from=HU>, (2020. május 23.)

33 FABÓK Zoltán: A Bizottság irányelv-tervezete az anyagi fizetéseképtelenségi jog részleges harmonizációjáról, <https://jog.tk.mta.hu/blog/2016/11/a-bizottsag-iranyelv-tervezete>, (2020. május 21.)

34 NAGY Adrienn: Az Európai Unió kezdeményezése a tagállami fizetéseképtelenségi jog harmonizálására, in: A fizetéseképtelenség aktuális jogi problémái nemzetközi kitekintéssel (szerk.: Barta Judit), Patrocinium, Budapest-Miskolc, 2018, 32. o. <http://patrocinium.hu/wp-content/uploads/2018/10/A-fizetesekeptelenség-aktualis-....pdf>, (2020. március 22.)

mentesítésről és az eltiltásokról, valamint a szerkezetátalakítási, fizetésképtelenségi és adósság alóli mentesítési eljárások hatékonyságának növelését célzó intézkedésekről, és az (EU) 2017/1132 irányelv módosításáról (a továbbiakban: Irányelv).³⁵

A tagállamok 2021. júliusig kötelesek az Irányelv nemzeti jogrendszerbe történő implementálására. Az Irányelv számos jelentős változást hoz a nemzetközi fizetésképtelenségi jog területén, melyből jelen tanulmányban csak néhányat említtek meg:

- A tagállamnak biztosítaniuk kell, hogy fizetésképtelenség valószínűsége esetén az adósok hozzáférjenek egy olyan megelőző szerkezetátalakítási eljárási formához, amely lehetővé teszi számukra a szerkezetátalakítást, a fizetésképtelenség elkerülése és életképességük biztosítása – és ezáltal a munkahelyek védelme és az üzleti tevékenység fenntartása – érdekében (Irányelv 4. cikk 1. bek.);
- A megelőző szerkezetátalakítási eljárásokban biztosítani kell a részt vevő adósok teljes vagy legalább részleges rendelkezési jogát saját vagyonuk és vállalkozásuk napi üzletmenetének irányítása felett (Irányelv 5. cikk 1. bek.);
- Definiálják az ún. szerkezetátalakítási szakértő feladatát, kijelölésének eseteit (Szerkezetátalakítási és fizetésképtelenségi irányelv 2. cikk, valamint (Irányelv 5. cikk 2. – 3. bek.);
- Az Irányelv hangsúlyozza, hogy a gazdálkodó szervezetek számára lehetővé kell tenni az adósság alóli mentesítést. Az adósság alóli mentesítésnek olyan eljárások keretében kell elérhetőnek lennie, amelyek visszafizetési tervet, az eszközök értékesítését vagy e kettő kombinációját foglalják magukban. Az említett szabályok végrehajtása során a tagállamok számára lehetővé kell tenni, hogy szabadon választhassanak ezek között az alternatívák között. Amennyiben a nemzeti jog értelmében többféle adósság alóli mentesítést eredményező eljárás is rendelkezésre áll, a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy az említett eljárás-

sok legalább egyike lehetőséget adjon a fizetésképtelen vállalkozóknak arra, hogy egy három évet meg nem haladó időtartamon belül teljes adósság alóli mentesítésben részesüljenek (Irányelv 75. mérlegelési pont). A teljes adósság alóli mentesség szabályaitól való eltérésre ad lehetőséget az Irányelv 78. mérlegelési pontja a nemzeti jogban meghatározott indokok alapján, különösen indokolt esetben. Ilyen eltéréseket kell bevezetni például olyan esetekben, amikor az adós tisztességtelenül vagy rosszhiszeműen járt el. Az Irányelv 21. mérlegelési pontjában ajánlja továbbá, hogy a tagállamok minél előbb a fogyasztókra is elkezdjék alkalmazni ezen irányelv adósság alóli mentesítésre vonatkozó rendelkezéseit, bár ezt számukra nem írja elő kötelező jelleggel;

- A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy amennyiben a szerkezetátalakítási tervet az érintett felek nem minden szavazási osztályban hagyták jóvá, úgy a közigazgatási vagy igazságügyi hatóság az adós javaslatára vagy az adós egyetértésével jóváhagyhassa azt, és az az egyet nem értő szavazási osztályokra nézve – az Irányelvben meghatározott feltételek fennállása esetén – kötelezővé váljon. (Irányelv 11. cikk).

VI. Összegzés

A nemzetközi kapcsolóelemeket felmutató fizetésképtelenségi eljárás európai harmonizált szabályozásához vezető rögzös út Európában több mint 40 évig tartott. A törekvések eredményeképpen létrejött Rendelet alkalmazásának másfél évtizede alatt gyűjtött tapasztalat szükségessé tette annak a globalizáció által kiváltott új követelményekhez való igazítását.

Bár a Második Rendelet a fizetésképtelenségi jog számos eljárásjogi kérdését szabályozza, és több anyagi jogi területen is tartalmaz rendelkezéseket, mégsem teremtett meg egy egységes európai fizetésképtelenségi jogot. Ezen cél elérése az egyes tagállamok fizetésképtelenségre vonatkozó anyagi jogi normáinak jelentős eltérései miatt jelenleg nem tűnik megvalósíthatónak. Mégis reményt ad

a harmonizáció további megerősítésére a 2019-ben elfogadott Irányelv, mely előtérbe helyezi a válságba jutott adósok megsegítését, az ún. második esélyt.

Az utóbbi évtizedek bírósági döntéseire és a joggyakorlatra alapozva sikerült az Európai Unión belül elérni egy átlátható, nagyobb jogbiztonságot adó, mind az adós tovább működését elősegítő, és mind a hitelezők érdekeit figyelembe vevő szabályanyag kidolgozását, melynek folyamatos felülvizsgálata és az aktuális gazdasági igényekhez igazítása a jövőben is fontos feladat marad.

ÚJABB ÍTÉLET A HÁZASSÁGI ÜGYEKKEL KAPCSOLATBAN – A KÜLÖNVÁLÁS INTÉZMÉNYÉVEL KAPCSOLATBAN FELMERÜLŐ KÉRDÉSEK AZ EUB GYAKORLATÁBAN

Bevezetés

A családjog tipikusan az a jogterület, melyben a tagállamok nehezen adják fel szuverenitásukat, történelmi és társadalmi hagyományait. Erre az Európai Unió is tekintettel van, és az EUMSZ. 81. cikkének (3) bekezdése értelmében a több államra kiterjedő vonatkozású családjogi ügyekben alkalmazandó intézkedéseket a Tanács az ún. különleges jogalkotási eljárás keretében, az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően, egyhangúan hozza meg. Éppen ezért rendkívül nehéz dolga van az európai jogalkotásnak, amikor a polgári jog ezen területén próbálja biztosítani a jogbiztonság és kiszámíthatóság követelményét. Mi sem mutatja ezt jobban, mint, hogy a jelen tanulmányban vizsgált 1259/2010/EU rendeletet is csak megerősített együttműködés formájában sikerült elfogadni, úttörőként először az EU történetében.

Az Európai Unió ugyan nem törekszik a tagállamok anyagi jogának egységesítésére, viszont célul tűzte ki a határon átnyúló vonatkozású családjogi ügyekben a joghatósági, kollíziósjogi, valamint a határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó szabályok egységesítését.

Elmondható, hogy a házassági ügyeket illetően nem bővelkedünk az esetekben, az EUB elé mind-ezidáig hét esetben került házassági ügy, ebből csupán kettő érintett kollíziós jogi kérdéseket. Jelen tanulmányban a nemrégiben megszületett második ítélet összefoglalása a cél.

I. A rendelet elfogadásának történeti előzményei

Az alkalmazandó jog kérdését a Brüsszel IIa. rendelet nem rendezi, ezért azt, hogy az eljáró bíróság mely állam jogát fogja alkalmazni, minden esetben a joghatósággal rendelkező tagállam saját nemzetközi magánjogi szabályai határozták meg. Emiatt gyakorivá vált az ún. *forum shopping* vagy *forum running*, mely bíróságra rohanást jelent, azaz a feleknek igyekezniük kell, hogy a másik fél előtt indítsák meg a pert, annál a bíróságnál, mely a számukra kedvezőbb anyagi jog alapján fogja eldönteni az ügyet. Ugyanis az elsőként megkeresett bíróság rendelkezik joghatósággal a perfüggőségi szabályok értelmében. De lehet, hogy az eljáró bíróság nemzeti joga alapján megállapított alkalmazandó joggal a felek nincsenek is kellően szoros kapcsolatban.

2005. március 14-én a Bizottság zöld könyvet² bocsátott ki a házassági ügyekben alkalmazandó jog és joghatóság kérdéseiről, leírta az alkalmazási problémákat és lehetséges megoldást javasolt. 2005. szeptember végéig várta a tagállamok válaszait, melyből 65 érkezett. A bizottság rendeletjavaslatot terjesztett elő a 2201/2003/EK rendeletnek a joghatóság tekintetében való módosításáról és a házassági ügyekben az alkalmazandó jogra vonatkozó szabályok bevezetéséről. Ez a javaslat az alternatív joghatósági kapcsolóelvek valamint az alkalmazandó jog terén kívánta módosítani a rendeltet. Azonban az egyeztetések folyamán 2008 nyarára egyértelművé vált, hogy néhány tagállam ellenállása miatt nincs és nem is lesz meg a javaslat

1 Egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Európai és Nemzetközi Jogi Intézet

2 Európai Gazdasági és Szociális Bizottság vélemény – Tárgy: „Javaslat tanácsi rendeletre a 2201/2003/EK rendeletnek a joghatóság tekintetében történő módosításáról és a házassági ügyekben alkalmazandó jogra vonatkozó szabályok bevezetéséről” (2006.12.30.) COM(2006) 399 final

elfogadásához szükséges egyhangúság.³ Két lehetőség mutatkozott: a megerősített együttműködés alkalmazása vagy a javaslat elvetése. 2009-ben tíz tagállam jelezte a Bizottságnak, hogy a házassági ügyekben alkalmazandó jog területén megerősített együttműködést kívánnak létrehozni, és ezt a javaslatot nyújtsa be a Tanácsnak. A tanács 2010. július 12-én megadta a felhatalmazást a megerősített együttműködés alkalmazására. A jogirodalom a Róma III rendeletet⁴ – amely az Unió történetében a „megerősített együttműködési” eljárás keretében elfogadott első nemzetközi magánjogi eszköz – sikertörténetként és a jövőbeni uniós családjog sarokköveként jellemezte.⁵

A megerősített együttműködés nem vonatkozik a joghatóságra, csak az alkalmazandó jogra, így nem érinti a Brüsszel IIa. rendeletet. Tárgyi hatálya a házasság felbontására és a különválásra terjed ki, amennyiben az több állam jogához kapcsolódik.

A Tanács 2010. december 20-án elfogadta a 1259/2010/EU rendeltet a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról (Róma III. rendelet), melyhez mindezidáig 17 tagállam csatlakozott, köztük Románia is, így fordulhatott elő, hogy 2019-ben a Bukaresti Törvényszék előzetes döntéshoztal iránti kérelmet terjesztett elő a rendelet 10. cikkének értelmezésével kapcsolatban.

II. A C-249/19. számú ügy tényállása

JE és KM román állampolgárok, akik 2001. szeptember 2-án Jászvásárban (Románia) kötöt-

tek házasságot. JE a Jászvásári helyi bíróság előtt 2016. október 13-án házasság felbontása iránti keresetet terjesztett elő, mely bíróság 2017. május 31-i ítéletével az e keresetlevél elbírálására vonatkozó hatáskörének hiányát állapította meg a Bukaresti ötödik kerületi bíróság javára.

2018. február 20-i ítéletével ez utóbbi bíróság a házastársaknak a 2201/2003 rendelet⁶ 3. cikke (1) bekezdésének b) pontjában nevesített közös állampolgársága alapján megállapította, hogy a román bíróságok a JE által benyújtott házasság felbontása iránti kérelem elbírálására általános joghatósággal rendelkeznek. Ez a bíróság egyébiránt az 1259/2010 rendelet 8. cikkének a) pontja alapján az olasz jogot jelölte ki az előtte folyamatban lévő jogvitára alkalmazandó jogként, mivel a házasság felbontása iránti említett kérelem előterjesztésének időpontjában a felek szokásos tartózkodási helye Olaszországban volt, jogválasztással pedig nem éltek.

Az olasz jog szerint az alapeljárás körülményeihez hasonló körülmények között benyújtott, házasság felbontása iránti kérelmet kizárólag akkor lehet előterjeszteni, ha a házastársak különválását előzőleg valamely bíróság megállapította vagy kimondta, és e különválástól a házasság felbontása iránti kérelem bíróság elé terjesztésének időpontjáig legalább három év telt el.

Mivel nem nyert bizonyítást, hogy valamely bírósági határozat megállapította vagy kimondta volna az ilyen különválást, és mivel a román jog a különválási eljárásról nem rendelkezik, az említett bíróság úgy ítélte meg, hogy ezt az eljárást az olasz bíróságok előtt kell lefolytatni, következésképpen az e tárgyban a román bíróságok elé terjesztett

3 A határon átnyúló vonatkozású családjogi ügyek elfogadása az EU-ban ugyanis a különös jogalkotási eljárások közé tartozik, azaz valamennyi tagállamnak egyhangúlag *támogatnia kell a javaslatot*.

4 A házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról szóló 2010. december 20-i bizottsági rendelet (HL 2010. L 343., 10. o.).

5 A rendelet a legtöbb részt vevő tagállam számára legalább két alapvető változást hozott: jogválasztásról szóló szerződési záradék hiányában releváns elsődleges kapcsolóelvekként egyrészt a felek autonómiáját, másrészt pedig az állampolgárság helyett a szokásos tartózkodási hely figyelembevételét. Lásd: BASEDOW, J., *European Divorce Law: Comments on the Rome III Regulation*, in (Verbeke, A.-L., Scherpe, J. M., Declerck, C., Helms, T., és Senaev, P.) *Confronting the Frontiers of Family and Succession Law – Liber Amicorum Walter Pintens*, Intersentia, 2012, 150. o.

6 A házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló 2003. november 27-i tanácsi rendelet (HL 2003. L 338., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 19. fejezet, 6. kötet, 243. o.; helyesbítések: HL 2013. L 82., 63. o.; HL 2018. L 33., 5. o.)

valamennyi kérelem elfogadhatatlan. A kérdést előterjesztő bíróság megjegyzi, hogy a nemzeti ítélkezési gyakorlat alapján a szóban forgóhoz hasonló olyan körülmények között, amelyekben különválás iránti kérelmet, vagy – a különválás olasz joggal összhangban történő megállapítása vagy elrendelése nélkül – a házasság felbontása iránti kérelmet terjesztenek a román bíróságok elé, a román bíróságok elutasítják az ilyen kérelmet mint: a) elfogadhatatlant (mivel a román jog nem rendelkezik különválási eljárásról), b) idő előttit (azon az alapon, hogy közvetlenül a házasság felbontását kéri a román bíróságoktól, anélkül hogy a különválásról az olasz bíróságok korábban rendelkeztek volna), vagy c) megalapozatlant, ahogyan az a jelen ügyben történt (együttesen e két ok alapján). Másképpen megfogalmazva, a kérdést előterjesztő bíróság kifejti, hogy az eljárási akadályok (amelyek abból erednek, hogy a román jog nem ismeri a különválási eljárást) hasonló az ügyekben olyan eljárási megoldásokhoz vezettek, amelyek nem tették lehetővé a szóban forgó kérelmek érdemi vizsgálatát.⁷

JE ezen ítélet ellen fellebbezést terjesztett a kérdést előterjesztő bíróság elé, amelyben többek között arra hivatkozott, hogy az elsőfokú bíróságnak a polgári törvénykönyv 2600. cikkének (2) bekezdését kellett volna alkalmaznia, amely az 1259/2010 rendelet 10. cikkének rendelkezéseit ülteti át a román jogba., mely szerint „Ha az így meghatározott külföldi jog nem teszi lehetővé a házasság felbontását vagy azt rendkívül korlátozott feltételek mellett teszi lehetővé, a román jogot kell alkalmazni abban az esetben, ha a házasság felbontása iránti kérelem előterjesztésének időpontjában a házastársak egyike román állampolgár vagy Romániában rendelkezik szokásos tartózkodási hellyel.” E tekintetben JE arra az álláspontra helyezkedik, hogy mivel az olasz jog a házasság felbontásához szükséges feltételeket illetően korlátozó, a házasság felbontása iránti kérelmére a román jogot kell

alkalmazni. JE szerint ez a megoldás abból a tényből is következik, hogy az olasz jog alkalmazása nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen az eljáró bíróság országának közrendjével, következésképpen e rendelet 12. cikkével⁸ összhangban ki kell zárni alkalmazást.

E körülmények között határozott úgy a Tribunalul București (Bukaresti Törvényszék, Románia), hogy az eljárást felfüggeszti, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdést terjeszti a Bíróság elé:

„[Az 1259/2010 rendelet 10. cikkében szereplő, az] »[a]mennyiben az 5. vagy a 8. cikk szerint alkalmazandó jog nem rendelkezik a házasság felbontásáról[«] kifejezést: a) megszorítóan, szó szerint kell-e értelmezni, vagyis az kizárólag arra az esetre vonatkozik, ha az alkalmazandó jog a házasság felbontásáról egyáltalán nem rendelkezik, b) vagy azt kiterjesztően, vagyis úgy kell értelmezni, hogy az vonatkozik arra az esetre is, ha az alkalmazandó külföldi jog lehetővé teszi a házasság felbontását, de csak rendkívül korlátozott feltételek között, amely feltételekből következően a házasság felbontását kötelezően a különválás megállapítása iránti olyan eljárásnak kell megelőznie, amely eljárás vonatkozásában az eljáró bíróság országa szerinti jog nem tartalmaz egyenértékű eljárásjogi rendelkezéseket?»

III. A nemzeti jogok eltéréséből fakadó értelmezési nehézségek

Mielőtt rátérnénk magára az ítéletre, szükséges egy kicsikét elgondolkodnunk magán az értelmezendő jogintézményen.

Mint az már említésre került, az Európai Uniónak nem célja a tagállamok anyagi jogának egységesítése. Így ha megvizsgáljuk a különböző tagállamokban hatályban lévő bontójogi szabályokat⁹, láthatóvá válnak az eltérések, melyek közül némelyik igen jelentősnek mondható.

7 Főtanácsnoki indítvány 23-24. pont

8 Az e rendelet alkalmazásában meghatározott jog valamely rendelkezésének alkalmazása csak akkor tagadható meg, ha az alkalmazás nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen az eljáró bíróság országának közrendjével.

9 Ld. https://e-justice.europa.eu/content_divorce-45-hu.do (2020.11.18.) vagy <http://ceflonline.net/country-reports-by-jurisdiction/> (2020.11.18.)

Jelen ügyben az alapvető problémát a különválás jogintézménye okozta. A separatio a házassági életközösség megszakadását jelenti, de nem eredményezi a házasság megszűnését. Számos tagállam jogában a házasság felbontását meg kell, hogy előzze egy meghatározott ideig tartó különélés bizonyítása.¹⁰ Ha tagállami jogban meghatározott idő eltelt, és a házastársak nem kívánják az életközösséget helyreállítani, akkor kezdeményezhetik a különválás házasság felbontássá történő átváltoztatását. Arra nézve, hogy mennyi ideig kell különélnie a házastársaknak, nincs egységes szabály. Az Európai Családjogi Bizottság¹¹ ugyan kidolgozta a házasság felbontásának és a volt házastárs tartásának elveit,¹² azonban a CEFL keretében kidolgozott elvek csak ajánlás jellegűek, kötelező erővel nem bírnak. Ebben bontásnak két típusa kerül nevesítésre, a közös megegyezésen alapuló, valamint az egyik házastárs beleegyezése nélküli bontás. Közös megegyezés esetén az elvek szerint a bontást nem kell megelőznie különélésnek, viszont a megállapodás megkötésétől számítva egy ún. meg gondolási idő előírását javasolja.¹³ Amennyiben a felek a bontás iránti eljárás megindítását megelőzően már legalább hat hónapja ténylegesen külön éltek, úgy nincs szükség meg gondolási idő biztosítására. Ha egyoldalúan kéri a házasság felbontását, a bontás csak akkor engedhető meg, ha a felek legalább egy éve teljesen külön élnek, ettől csak akkor lehet eltekinteni, ha a kérelmező különösen nehéz helyzetben van.

A következő felmerülő kérdés, hogy a házastársak egyszerű, de facto különélése tekinthető-e különválásnak, vagy utóbbi valamiféle többlettartalommal bír?

Olaszországban¹⁴ a különválás azt jelenti, hogy a házastársak a törvény értelmében már nem kötelesek együtt élni. A tényleges különélés nem jár semmilyen joghatással, viszont a különválás megállapításához az sem feltétel, hogy külön háztartásba költözzenek a házastársak. A bíróság határozatával elrendelt különváláshoz először annak megállapítása szükséges, hogy a házastársak már nem tudnak együtt élni. Amennyiben ez a feltétel teljesül, a bíróság valamely házastárs kérelmére, vagy akár a másik házastárs akarata ellenére is, határozatban elrendeli a különválást. Kivételes esetekben a bíróság megállapíthatja valamely házastársnak a különválásért viselt felelősségét.¹⁵ A közös megegyezéssel történő különválás a házastársak közötti megállapodáson alapul, de csak a bírósági jóváhagyás után válik hatályossá. A bíróság köteles biztosítani, hogy a házastársak által megkötött megállapodások megfeleljenek a család mindenek felett álló érdekeinek, különösen akkor, ha a megállapodás a szülői felügyelet és gyermek tartás tekintetében nem szolgálja a gyermekek érdekeit. Ekkor a bíróság maga elé idézi a házastársakat, és felhívja őket a szükséges változtatások indítványozására. Ha a felek ennek nem tesznek eleget, a bíróság megtagadhatja a különválás jóváhagyását.

A különválásnak helyt adó bíróság rendelkezik a kiskorú gyermekek felügyeletéről, és megállapítja a gyermekkel nem együtt élő szülő (vagy a kizárólagos felügyeleti jog kivételes esetében a felügyeleti joggal nem rendelkező szülő) által fizetendő gyermektartás összegét. A családi otthonban való tartózkodás jogának megállapításakor a gyermekkel élő szülő élvez elsőbbséget.

10 WOPERA Zsuzsa: *Az európai családjog kézikönyve*, HVG-ORAC, Budapest, 2012., 55.

11 Az Európai Családjogi Bizottság (CEFL) egy családjogi és összehasonlító jogi szakemberekből álló testület, mely célja az európai családjog harmonizációjának előmozdítása.

12 <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Hungarian-translation-of-CEFL-Principles-on-divorce-and-maintenance.pdf> (2020.11.18.)

13 A meg gondolási idő a szerint alakul, hogy a feleknek van-e 16 év alatti gyermeke, és a bontás jogkövetkezményeiről meg tudtak-e állapodni vagy sem.

14 Az olasz bontójogi szabályokat ld. részletesen a CEFL honlapján található nemzeti jelentésben (<http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Italy-Divorce.pdf>) valamint a házasság felbontásáról szóló 1970. évi 898-as törvényben, valamint CSERBÁNÉ DR. NAGY Andrea: *A házassági jog kodifikációi* c. PhD. értekezése, 2012., 235-247.

15 Ennek a tartásdíj megállapítása és az öröklési kérdések tekintetében lesz jelentősége

Az olasz jogban a különválás jogkövetkezménye, hogy a különválás megszüntet minden az életközösséggel kapcsolatban fennálló támogatási kötelezettséget. A különválás ideje alatt apasági vélelem nem keletkezik. Ha a feleség felvette a férj vezetéknevét, a különválással nem veszíti el azt, de a férj kérésére a bíróság megtilthatja a névhasználatot, ha ez a férjnek súlyos sérelmet okozhat. Hasonlóképpen a bíróság engedélyezheti a feleség számára, hogy ne használja férje vezetéknevét, ha e névhasználat számára hátrányos lehet. Megszűnik továbbá a közös tulajdon akkor, amikor a bíróság engedélyezi a házastársak számára a különélést, vagy attól az időponttól, amikor a házastársak kölcsönösen elfogadott különválásáról szóló jegyzőkönyvet a tanácselnök előtt aláírják, feltéve, hogy azt a bíróság jóváhagyta. A házastársak különélését engedélyező végzést az anyakönyvvezetőnek küldik meg annak érdekében, hogy a közös hagyaték felbontását nyilvántartásba lehessen venni.

A különválásért nem felelős házastársak ugyanolyan öröklési jogokkal rendelkeznek, mint a nem különvált házastársak. A különválásért felelős házastárs csak az elhunyt hagyatékából jogosult tartásdíjra, és csak akkor, ha a hagyatéki eljárás idején tartásdíjra volt jogosult az elhunyt házastárstól.

A házasság felbontásának akkor van helye, ha a felek között az anyagi és lelki közösség felbomlik a törvény 3. cikkében taxatív felsorolt okok miatt. Így jelenleg, ha a házasság helyrehozhatatlan megromlásának oka nem a törvényi felsorolásban foglalt valamelyike, a bíró nem bontja fel a felek házasságát.¹⁶ Röviden összegezve a bontóokokat, a „büntetőjogi jellegű” okoktól eltekintve (amelyek közé tartoznak a súlyos bűncselekmények elkövetéséért történő elítélésen túl azok az esetek is, amelyeknél korlátozott beszámítási képesség miatt az elkövető személyét jogerősen felmentik, a bűncselekmény elévülésének esetei, és azok az esetek, amelyeknél a vérfertőzés büntetőjogi felelősségének objektív követelménye hiányzik)¹⁷, az alábbi

okokból lehet kérelmezni: különválás; ha a házasságot nem hálták el; vagy ha valamelyik házastárs nemet változtat.

Ezek közül az okok közül a gyakorlatban a 3. cikk (2) bekezdés b) pontja bír a legnagyobb jelentőséggel,¹⁸ vagyis a megszakítás nélkül három évig tartó különválás. Az olasz polgári törvénykönyv 150. cikke értelmében az ezen okból történő házasság felbontása lehet bírósági vagy megegyezésen alapuló, előbbi esetben a különválásról ítélettel dönt, utóbbit pedig végzéssel hagyja jóvá. A három évet onnantól kell számítani, hogy a felek bírósághoz fordultak a különválás megállapítása iránt, még akkor is, ha a határozat a felek közös megegyezésén alapul.¹⁹ E három év elteltéig egyben a házasság helyrehozhatatlan megromlásának bizonyítékaként is szolgál.

Az olasz nemzetközi magánjogi szabályokban a különválásra és a házasság felbontására az a nemzeti jog irányadó, amelynek hatálya alá a különválásra vagy a házasság felbontására irányuló kérelem benyújtásakor mindkét házastárs tartozott; különböző állampolgárságú házastársak esetén a bíróság határozza meg az alkalmazandó jogot annak alapján, hogy a házastársak melyik országban éltek házaseletük nagy részét; a bíróság ebben a tekintetben szabadon gyakorolhatja mérlegelési jogkörét.²⁰

Amennyiben az alkalmazandó külföldi jog nem rendelkezik a különválásról vagy a házasság felbontásáról, az olasz jog (az 1995. évi 218. sz. törvény 31. szakasza) alkalmazandó, azaz ilyen esetekben az eljáró bíróság országa szerinti jog érvényesül. Megjegyzendő, hogy az olasz jogot attól függetlenül alkalmazni kell, hogy a kérelmező olasz állampolgár-e, és az olasz jogra vegyes házasság vagy két nem olasz állampolgár házassága esetén nem olasz állampolgárságú személy is vonatkozhat.

Romániában ezzel ellentétben a házasság felbontása alapulhat: a felek közös megegyezésén; a

16 CEFL: olasz nemzeti jelentés, 7.

17 Ld. 898/1970. 3. cikke

18 A bontások 98%-ára ezen ok alapján kerül sor.

19 CEFL olasz nemzeti jelentés 7.

20 Az olasz nemzeti jog szabályainak forrása: https://e-justice.europa.eu/content_divorce-45-it-hu.do?member=1#toc_1

házastársak közötti kapcsolat súlyos megromlásán, amennyibe a házasság fenntartása a továbbiakban nem lehetséges; legalább két évig tartó különélést követően az egyik házastárs kérelmén; vagy azon házastárs kérelmén, akinek egészségi állapota lehetetlenné teszi a házasság fenntartását.²¹ Ez a két évig tartó különélés nem azonos a különválással, Romániában ugyanis a különválás intézménye nem ismert. Ezt a román bíróság a vizsgált jogesetben hangsúlyozta is.²²

A különélés és a különválás között az az alapvető különbség, hogy annak, hogy a házastársak között a kapcsolat megromlott, és ténylegesen, de facto külön élnek, annak a házasságra nézve semmilyen joghatása nincs. A különválás viszont, amit a jogintézményt ismerő és alkalmazó tagállamokban tekinthetünk a bontás előszobájának is, egy bírósági határozat, melyben a bíróság jellemzően azt állapítja meg, hogy mivel a felek a továbbiakban már nem tudják fenntartani az életközösséget, ezért nem kötelesek a közös életvitelre, az egymással szemben fennálló, házassági kötelekből eredő személyes jellegű kötelezettségek - mint pl. az együttműködés, gondoskodás - megszűnnek, azonban a házasság, és az abból fakadó egyéb jogkövetkezmények továbbra is fennmaradnak. Láthattuk, hogy Románia is előír bizonyos idejű különélést a házasság felbontása előtt, ami azonban nem tekinthető különválásnak. Az életközösség megszűnésének idejét nyilván a különválást kimondó határozattal rendelkező házastársaknak egyszerűbb bizonyítania, hiszen ebben az esetben csak ennek az esetleges megszakadását kell bizonyítania a feleknek, míg egy egyszerű különélés esetén magának az életközösség megszakadásának a kezdő időpontját, illetve annak szakadatlan fennállását is. Éppen ebből adódott az értelmezési nehézség, hiszen egy olyan jogintézményt kellett az eljáró bíróságnak alkalmaznia, melyet a saját nemzeti joga nem ismer.

A rendelet 9. cikke értelmében, ha a bíróságot a különválás házasság felbontásává történő átváltoztatásával kapcsolatban keresik meg, és a felek a házasság felbontására alkalmazandó jogot nem választották meg, akkor a különválásra alkalmazott jogot kell alkalmazni a házasság felbontására is.²³ Ha azonban a különválásra alkalmazott jog nem rendelkezik a különválás házasságfelbontássá történő változtatásáról, akkor a házasság felbontására a jogválasztás hiányában alkalmazandó kollíziós jogi szabályok vonatkoznak.²⁴ Ez nem akadályozhatja a házastársakat abban, hogy a házasság felbontását az e rendeletben foglalt egyéb szabályok alapján kérjék.²⁵ Jelen esetben azonban a 9. cikk rendelkezései azért nem relevánsak, mivel a felek sehol nem indítottak eljárást a különválás megállapítása iránt.

IV. Az ügygel kapcsolatos megállapítások

IV.1. A *lex fori* alkalmazása

Az európai polgárok mobilitásának növekedésével egyrészt nagyobb rugalmasságra, másrészt nagyobb jogbiztonságra van szükség. Az e célkitűzésnek való megfelelés érdekében a rendelet megerősítette a felek autonómiáját.²⁶ A Róma III. rendelet egyetemes alkalmazású, azaz a 4. cikk értelmében „*az e rendelet szerint kijelölt jogot akkor is alkalmazni kell, ha az nem egy részt vevő tagállam joga.*” Ez a rendelkezés azt feltételezi, hogy a „házasság felbonthatósága” a házasság felbontásával és a különválással kapcsolatos uniós kollíziós jogi szabályok, konkrétan a nemzetközi családjog általános és pozitív jogi aspektusa. Az 1259/2010/EU rendelet szerinti *favor divortii elvét* megerősíti a felek autonómiájának és a felekkel való legszorosabb kapcsolatnak az elve. Ezen uniós szabályok úgy rendelkeznek, mintha „a házasság felbontásához tényleges és elkerülhetetlen alapvető jog

21 Román Ptk. 373. cikk

22 A román bontójog részleteiért ld. https://e-justice.europa.eu/content_divorce-45-ro-hu.do?member=1 (2020.11.18.)

23 WOPERA: i.m. 210.

24 9. cikk (2) bek.

25 A rendelet (23) preambulumbekzdése

26 A rendelet (15) preambulumbekzdése

fűződne.”²⁷ Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a rendelet igyekszik minden esetre egy kellően szoros kapcsolatot jelentő kapcsolóelvet adni, ami alapján az alkalmazandó jog meghatározható, abban az esetben is, ha a felek ilyen választással nem éltek, vagy valamely okból a rendelet által kijelölt jogot nem lehet alkalmazni. A Róma III. rendelet 10. cikk is védi a házasság felbontásához való jogot, és Evgeni Tanchev Főtanácsnok rámutat arra, hogy a nemzeti kollíziós jogi szabályok is tartalmaznak hasonló rendelkezéseket (amelyek a házasság felbontásához való jogot szintén egyfajta minimum előírásként biztosítják) és azok e cikk alapjául is szolgáltak.

A kérdést előterjesztő bíróság kérdése abból ered, hogy az 1259/2010/EU rendelet 8. cikkének a) pontja szerint az olasz jog az alapeljárás tárgyát képező ügyre alkalmazandó jog. Az olasz jog értelmében a házasság felbontása kizárólag akkor kérhető, ha a bíróság korábban megállapította vagy elrendelte a különválást, az eljáró bíróság országa szerinti jog (vagyis a román jog) viszont nem rendelkezik ilyen eljárásról.²⁸ Erre hivatkozva Románia a rendelet 10. cikke szerint kívánt eljárni, vagyis a saját jogát kívánta alkalmazni.²⁹

Lehet-e a „nem rendelkezik a házasság felbontásáról” fordulatot úgy értelmezni, hogy abba a hosszabb ideig tartó különválást, mint a bontás előfeltételét elrendelő jogrendszerek is beletartoznak? Tekintheünk-e úgy a hosszabb ideig tartó különválásra, mint ami annyira megnehezíti a házasság felbontását, hogy az ellentétes lenne a *favor divorii* elvével, így gyakorlatilag a Róma III. rendelettel is? Mellőzhető-e erre tekintettel a rendelet által kijelölt jog alkalmazása?

Előjáróban rá kell mutatni arra, hogy a rendelet 10. cikke az 5. és 8. cikke alóli kivételt képez, és

azt eltérést engedő rendelkezésként szigorúan kell értelmezni, ezt az eljárásba beavatkozó valamennyi fél is hangsúlyozta.³⁰ A 10. cikknek megfelelően az eljáró bíróság országa szerinti jog két esetben alkalmazható, nevezetesen egyrészt abban az esetben, amikor az említett rendelet 5. vagy 8. cikke értelmében alkalmazandó jog nem rendelkezik a házasság felbontásáról, másrészt pedig abban az esetben, amikor ez az alkalmazandó jog az egyik házastársnak a neme miatt nem biztosít azonos jogokat a házasság felbontásához vagy a különváláshoz.³¹

Jelen ügyben az előbbi esetkörrel van szó. Az ügyben a főtanácsnoki indítványt Evgeni Tanchev készítette el. Tanchev főtanácsnok szerint az „amennyiben az 5. vagy a 8. cikk szerint alkalmazandó jog nem rendelkezik a házasság felbontásáról” kifejezés kizárólag olyan helyzetekre vonatkozik, amelyekben az alkalmazandó külföldi jog semmilyen formában nem rendelkezik a házasság felbontásáról, vagyis az nem ismeri a házasság felbontásának intézményét.³² Mára gyakorlatilag valamennyi állam rendelkezik a házasság felbontásáról a Fülöp-szigeteket és Vatikán várost kivéve, ahol kizárólag a házasság érvénytelenítésére van lehetőség.³³

E rendelkezés szó szerinti értelmezéséből sem tűnik ki, hogy az eljáró bíróság országa szerinti jog alkalmazása akkor is lehetséges, ha az alkalmazandó külföldi jog rendelkezik a házasság felbontásáról, azonban azt olyan feltételek tiszteletben tartásához köti, amelyeket az eljáró bíróság országa szerinti jog által előírtaknál korlátozóbbnak tekintenek. Az 1259/2010/EU rendeletnek a 10. cikkre utaló (24) preambulumbekzdése hasonlóképpen semmilyen ilyen jellegű utalást tartalmaz,³⁴ csupán annyit, hogy az eljáró bíróság országa szerinti jog

27 Főtanácsnoki indítvány 31. pont

28 Főtanácsnoki indítvány 21. pont

29 Amennyiben az 5. vagy a 8. cikk szerint alkalmazandó jog nem rendelkezik a házasság felbontásáról, vagy az egyik házastársnak neme miatt nem biztosít azonos jogokat a házasság felbontásához vagy a különváláshoz, az eljáró bíróság országa szerinti jogot kell alkalmazni.

30 Főtanácsnoki indítvány 18. pont. Írásbeli észrevételeket a román, a német és a portugál kormány, valamint az Európai Bizottság nyújtott be a Bírósághoz.

31 C-249/19. (2020.07.16.) sz. ügy (JE k. KF) Ítélet 23-24. pontja

32 Főtanácsnoki indítvány 18. pontja

33 Főtanácsnoki indítvány 20. pont

34 Ítélet 26. pontja

kizárólag akkor alkalmazandó, ha az alkalmazandó jog „nem rendelkezik a házasság felbontásáról”. A „nem rendelkezik a házasság felbontásáról” kifejezés tehát nem jelentheti azt, hogy az alkalmazandó jog „bizonyos (szigorúnak mondható anyagi jogi vagy eljárásjogi) feltételek mellett rendelkezik a házasság felbontásáról”.³⁵

A rendelet 10. cikkének ezen értelmezését erősíti meg e rendelkezés összefüggésbeli és rendszertani értelmezése. Rá kell mutatni arra, hogy a „nem rendelkezik a házasság felbontásáról” fordulat a rendelet 13. cikkében is alkalmazásra kerül, amelynek e rendelet (26) preambulumbekkezdése felel meg, és ez utóbbi rendelkezés értelmében, amennyiben az említett rendelet arra a tényre hivatkozik, hogy a megkeresett bíróság szerinti részt vevő tagállam joga nem rendelkezik a házasság felbontásáról, ezt úgy kell értelmezni, hogy az adott tagállam jogában „nem létezik a házasság felbontásának intézménye. Jóllehet a (26) preambulumbekkezdés a megkeresett bíróság szerinti tagállam jogára utal, mivel ez a preambulumbekkezdés a „nem rendelkezik a házasság felbontásáról” fordulat jelentésére vonatkozik, az e tekintetben szolgáltatott pontosítások az 1259/2010/EU rendelet 10. cikkét illetően is relevánsnak tekinthetők.³⁶

Az 1259/2010/EU rendelet 10. cikkének a Főtanácsnok által követett értelmezését alátámasztja a jogirodalom, amely szerint a szóban forgó rendelkezés olyan helyzetre vonatkozik, amelyben az 1259/2010/EU rendelet 5. vagy 8. cikke alapján alkalmazandó jog egyáltalán nem ismeri el a házasság felbontásának jogi szabályozását, és amelyben egyszerűen nincsen lehetőség a házasság felbontására. A rendelkezés ezért nem vonatkozik olyan esetre, amelyben a házasság bizonyos előfeltételek teljesülésének hiánya miatt nem bontható fel; például, ha az alkalmazandó jog a házasság felbontására vonatkozóan a különválás hosszú (hosszabb) idejére vonatkozó követelményhez hasonló korlátozásokat határoz meg. A 10. cikk alkalmazása

abban az esetben is kizárt, ha valamely állam joga elfogadhatatlanul szigorú követelményeket ír elő a házasság felbontására.³⁷

Ahogy ugyanis arra a Bizottság rámutatott, noha a házasság felbontására vonatkozóan minden tagállam rendelkezik saját szabályozással, a feltételek tagállamonként változnak és pusztán az, hogy az alkalmazandó jog (az eljáró bíróság országa szerinti joghoz képest) korlátozóbb jellegű, nyilvánvalóan nem jelenti azt, hogy „nem rendelkezik a házasság felbontásáról”, mivel a feltételek teljesülése esetén kimondható a házasság felbontása.³⁸ Különösen olyan esetekben, ahogy a házasság felbontását megelőzően az életközösség tényleges megszakadását mind a két tagállami jog előírja, csak még Románia a két év különélést, Olaszország pedig három év különválást ír elő. E megállapítással nem szeretném a két jogintézmény közötti különbségeket semmibe venni vagy elbagatellizálni, de ha az ügyben a felek életközösségét érintő tényhelyzetet tekintjük, akkor plusz egy év különélés bizonyításáról van szó. Így véleményem szerint nem tekinthető teljesen rendszeridegennek a különválás, és számottevően nehezebbnek sem minősíteném a házasság felbontását.

Viszont arra is rá kell mutatni, hogy a különválás, amelyet a 10. cikk egyébként kifejezetten érint, a házasság felbontásával egyenrangúan e rendelet hatálya alá tartozik, és e rendelet rendszerének és általános felépítésének szerves részét képezi.³⁹ Sőt a rendelet szövegéből nem is olvasható ki, hogy annak jelentősége csekélyebb lenne, így vélelmezendő, hogy amennyiben az 1259/2010/EU rendelet 10. cikkében szereplő első feltétel olyan helyzetekre is vonatkozna, amelyekben a házasság felbontható, de csak korábbi különválás esetén, az uniós jogalkotó azt kifejezetten ekként szabályozta volna.⁴⁰

Arra az esetre, ha az 1259/2010/EU rendelet 5. vagy 8. cikke alapján meghatározott alkalmazandó jog „nem rendelkezik a házasság felbontásáról”, az

35 Főtanácsnoki indítvány 27. pont

36 Ítélet 28. pontja

37 Főtanácsnoki indítvány 32. pont

38 Főtanácsnoki indítvány 28. pont

39 Ítélet 29. pontja

40 Főtanácsnoki indítvány 36. pont

e rendelet 10. cikkében szereplő első feltétel az eljáró bíróság országa szerinti jog kikötésével orvosolja ezt a joghézagot. Példának okáért és a jelen ügyel ellentétben, amennyiben a fülöp-szigeteki jog (amely a házasság felbontásáról nem, kizárólag a különválásról rendelkezik) lenne alkalmazandó a kérdést előterjesztő bíróság előtt folyamatban lévő, házasság felbontása iránti eljárásra, a kérdést előterjesztő bíróság a házasság felbontása céljából alkalmazhatná a román jogot.⁴¹ Vagyis a jelen esetben a román jog alkalmazásának csak elméletben lett volna helye, azonban az alkalmazás gyakorlati feltételei a 10. cikk szerint már nem valósultak meg.

Viszont azt fontos kihangsúlyozni, hogy JE azon érvelése, mely szerint a bíróságnak a román Ptk 2600. cikkének (2) bekezdését⁴² kellett volna alkalmaznia, amely „átülteti az 1259/2010 rendelet 10. cikkét a román jogba” téves, ugyanis a Róma III. rendelet közvetlenül alkalmazandó, és nem igényel a nemzeti jogba történő átültetést vagy azzal való egyenértékűséget. A román bíróságok ezért az alapeljárásban szereplőhöz hasonló, határon átnyúló elemeket tartalmazó házasság felbontása iránti kérelemre alkalmazandó jog meghatározása céljából kizárólag az 1259/2010/EU rendeletet alkalmazhatják és a kérdést előterjesztő bíróság e tekintetben nem hivatkozhat a román polgári törvénykönyv e kollíziós jogi rendelkezésére, mivel az a jelen ügy szempontjából nem releváns.⁴³

A bíróság ítélete végülis megegyezik a főtanácsnoki indítvány javaslatával. *A házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról szóló, 2010. december 20-i 1259/2010/EU tanácsi rendelet 10. cikkét úgy kell értelmezni, hogy az „[a]mennyiben az 5. vagy a 8. cikk szerint alkalmazandó jog nem rendelkezik a házasság felbontásáról” fordulat kizárólag azokra a helyzetekre vonatkozik, amelyekben az alkalmaz-*

zandó külföldi jog a házasság felbontásáról egyáltalán nem rendelkezik.

A főtanácsnoki indítvány ezt kiegészíti azzal, hogy amennyiben azonban az alkalmazandó jog az eljárásjogából eredően olyan feltételt ír elő, amelyet az eljáró bíróság a saját eljárásjoga által előírt korlátok miatt nem tud alkalmazni, az eljáró bíróság eltekinthet e feltétel alkalmazásától, ha a jogviszonyra alkalmazandó anyagi jogban előírt feltételek teljesülnek az előtte folyamatban lévő ügyben. A jelen ügyben az eljáró bíróság nem köteles külön eljárás keretében elismerni, hogy a felek a házasság felbontását megelőző hároméves időtartamra különváltak. Az eljáró bíróságnak azonban a házasság felbontására irányuló eljárásban hozott határozatában meg kell erősítenie, hogy teljesült a különválás feltétele. Az eljáró bíróságnak e feltétel teljesülésének igazolása érdekében a szükséges mértékben igazodnia kell az eljáró bíróság országa szerinti joghoz.⁴⁴

IV.2. Közrendi klauzula

Az ügy felperese arra is hivatkozott, hogy a rendelet 12. cikke alapján az olasz jog, ami előírja a házasság felbontásához szükséges a felek különválását kimondó bírói döntés meglétét, jelentősen korlátozza a házasság felbontásához való jogot, vagyis Románia közrendjébe ütközik, és így alkalmazása megtagadható.

Felmerül a kérdés, hogy jelen esetben, a különválás előírása tekinthető-e közrendbe ütközőnek? Véleményem szerint pozitív válasz aláásná a megerősített együttműködésben foglaltak alkalmazhatóságát. Hiszen a rendelet tartalmaz egy nagyon fontos jelzőt, amelyet nem hagyhatunk figyelmen kívül, ez pedig az, hogy az e rendeletben meghatározott jog alkalmazása nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen az eljáró bíróság országának köz-

41 Lásd: LEIN, E., i. m., 919. o. További példákért lásd: HENRICH, D., *Zur Parteiautonomie im Europäisierten Internationalen Familienrecht*, in Verbeke, A.-L., Scherpe, J.M., Declerck, C., Helms, T., és Senaev, P., i. m., 707. o.

42 Ha az így meghatározott külföldi jog nem teszi lehetővé a házasság felbontását vagy azt rendkívül korlátozott feltételek mellett teszi lehetővé, a román jogot kell alkalmazni abban az esetben, ha a házasság felbontása iránti kérelem előterjesztésének időpontjában a házastársak egyike román állampolgár vagy Romániában rendelkezik szokásos tartózkodási hellyel.

43 Főtanácsnoki indítvány 22. pont

44 Főtanácsnoki indítvány 70. pontja

rendjével. Vagyis erre a megtagadási okra is csak kivételes körülmények között kerülhet sor, mint ahogy arra a rendelet maga is hivatkozik, közérdekű megfontolások alapján. Ugyanakkor a bíróságok nem alkalmazhatják a közrenddel kapcsolatos kivételt egy másik állam jogi rendelkezésének figyelmen kívül hagyása céljából, különösen ha ez sértené az Alapjogi Chartát és annak 21. cikkét, vagyis a megkülönböztetés tilalmába ütközne.⁴⁵

Fontosnak tartom kiemelni, hogy ebben az esetben csak a nyilvánvalóan az eljáró állam közrendjébe ütköző alkalmazandó jog figyelmen kívül hagyásáról beszél a rendelet, nem pedig a lex fori alkalmazásáról. Ez vajon azt jelenti, hogy csak ennek a jognak az alkalmazásától tekintünk el, és keresünk egy másik, a Róma III. rendelet értelmében alkalmazandó jogot, ami a 8. cikkben a soron következő lenne, vagy ilyenkor automatikusan az eljáró bíróság a saját nemzetközi magánjogi szabályait fogja alkalmazni. Ennek eredményeként is valószínű, hogy szóba fog kerülni a lex forinak, mint szükségképpen alkalmazandó jognak a kérdése. Véleményem szerint a rendelet céljaira tekintettel az előbbi módon kell eljárunk.

A rendeletjavaslatot véleményező Európai Gazdasági és Szociális Bizottság is örömmel fogadta „*a közrenddel kapcsolatos kivételi záradék tervbe vételét annak érdekében, hogy kizárjuk olyan külföldi jogok alkalmazását, amelyek például nem felelnek meg az immár elsődleges joganyag részét képező Alapjogi Chartának. A tagállamok hivatkozhatnak belső eljáró bíróságuk nemzetközi közrendjére annak érdekében, hogy az adott esetben esetleg alkalmazzanak egy, a közrendjüket sértő harmadik állam jogával szemben.*”⁴⁶ Ebből is látható, hogy a kluzula alkalmazása elsősorban harmadik álla-

mok jogának alkalmazása során jöhet szóba és jelent garanciát, mivel a rendelet, ahogyan azt már korábban is említettük, egyetemes alkalmazású.⁴⁷ A közrend egy olyan utólagos korrekciós eszköz, melyet az eljáró fórum a külföldi jog alkalmazásával szemben vet be, ha az feloldhatatlan ellentmondásba kerülne a lex fori alapvető értékrendjével.⁴⁸ Azonban a tagállamok vonatkozásában egyértelműen nem beszélhetünk arról, hogy nemzeti joguk ellentétes lenne az Európai Unió elsődleges normáiban foglalt elvekkel.

A közrendi fenntartás - Szászy időtálló megfogalmazásában a következőképpen hangzik – „... alkalmazásának esete szűkre szabott, célja nem egy-egy idegen állam jogszabályának, vagy jogszabályainak, kirekesztése magáért a szabályért, hanem idegenkedés az idegen jog befogadásától az általa létesítendő konkrét jogi eredmény, az alkalmazása esetén kiváltandó effektív hatás miatt.»⁴⁹ Vagyis mindig esetről esetre kell megvizsgálnunk a közrendi klauzula alkalmazhatóságát.

A nemzeti közrend egyrészt a kollíziós norma rendszer (substantive international public policy) keretei között, másrészt a nemzetközi eljárásjogi szabályok (procedural international public policy) körében teljesíti ki védelmi funkcióját.

A kollíziós normák világában a közrendi klauzula a kapcsoló elv segítségével meghatározott külföldi anyagi jog alkalmazásának „utólagos felülbírálatát jelenti”, a két jogrendszer értékrendjének összeférhetetlensége esetén. Az anyagi (kollíziós) jogi közrend tehát a külföldi anyagi norma alkalmazhatóságának korlátjaként lép fel, csak ha a külföldi jog a belföldi jog elviselhetetlen sérelmére vezetne.⁵⁰ A nemzetközi eljárásjogban a közrend, mint védelmi eszköz a külföldi határo-

45 WOPERA: i. m. 211. valamint a rendelet (25) preambulumbekzdése

46 Az Európai Gazdasági és Szociális bizottság véleménye – Javaslat tanácsi rendeletre a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról [COM (2010) 105 final/2 – 2010/0067 (CNS)] HL 2011.2.11.

47 WOPERA: i. m. 212.

48 RAFFAI Katalin: Az emberi jogok szerepe a közrend konkretizálásában, in: Magyar Jog, 2007/3., 142-151. o.) HVG-Jogkódex Szakcikk Plusz adatbázisa

49 SZÁSZY István: Magyar nemzetközi magánjog - Törvénytervezet és indokolás, Egyetemi Nyomda, Budapest, 1948. 77. o

50 Ld. KENGYEL Miklós-HARSÁGI Viktória: Európai polgári eljárásjog; Osiris Kiadó, Budapest, 2006. 405.

zatok elismerése és végrehajtása körében a megtagadási eljárásban jelentkezik.⁵¹ Az eljárásjogban a közrend két összetevőből áll: egyrészt annak vizsgálata, hogy az eljárásban érvényre jutottak-e az alapvető eljárásjogi alapelvek,⁵² másrészt az anyagi jogi közrend «importálása» az eljárásjogba, vagyis a külföldi ítélet elismerését akkor is meg kell tagadni, ha az érdemi döntés ütközik a belföldi értékrenddel.⁵³

Tartalmilag a közrend nehezen meghatározható. Általánosságban megállapítható, hogy a jogrendszerek ismerik a közrend intézményét, előírják alkalmazását, de nem határozzák meg pontosan fogalmát. A nemzetközi magánjogi jogszabályok közrendre vonatkozó rendelkezései körében keretjellegű szabályozásokkal találkozunk, amelyek arra szorítkoznak, hogy a védeni kívánt alapvető nemzeti értékek érdekében előírják az azt sértő külföldi norma mellőzését. Van olyan eset, amikor a jogalkotó meghatározza azokat a szempontokat, amelyeket érvényre kíván juttatni a közrend tartalommal történő kitöltése során.⁵⁴

Már Neuhaus is említést tesz⁵⁵ egy közös európai közrend igényének a felmerüléséről, amely stabil, állandó tartományát képezhetné az európai jogrendszerekben fellelhető közös jogelveknek. Álláspontja szerint, az azonos kultúrkörben található államok nemzeti közrendje tartalmának formálását egy közös (erkölcsi) értékrend mentén kellene alakítani, és érvényesülésének tágabb teret kellene biztosítani.

A közrend tartalommal való kitöltésében emberi jogok védelme alaptényezővé vált és ebben eligazítást nyújtanak a nemzetközi emberjogi egyezmények. Az alapvető emberi jogok olyan univerzális értékeket testesítenek meg, melyek ma már lénye-

ges alkotó elemét képezik minden jogrendszernek, megkerülni őket nem lehet. Olyan abszolút értékek, melyek a nemzeti jogrendszerekben megfogalmazott alapvető jogok legfelsőbb igazságosság-magvát jelentik. Ebben a közegben a belföldi joghoz való kapcsolódás igénye sokat veszít súlyából, sőt előfordulhat, hogy nincs is rá szükség. A tényállásnak a belföldi joghoz való kapcsolódása elveszti jelentőségét, ha az alapjog sérelme egyidejűleg az emberi jogok sérelmével is jár.⁵⁶ Mindazonáltal, ahogyan azt a Borrás-jelentés 69. pontja is megfogalmazza, a közrendi klauzula egy olyan rendelkezés, amit a tagállamok annak ellenére sem akarnak feladni, hogy a tapasztalatok szerint a Brüsszeli Egyezmény 27. cikkének (1) bekezdésében szereplő megfelelő rendelkezések semmiféle gyakorlati jelentőséggel nem bírnak. Mindazonáltal a közrenddel kapcsolatos alapelvekkel szemben megmutatókozó érzékenység kisebb jelentőséggel bír tulajdoni, mint családjogi ügyekben.⁵⁷

IV.3. Nemzeti jog eltérésre történő hivatkozás

Végezetül meg kell vizsgálnunk azt a kérdést is, hogy a román bíróságok hivatkozhatnak-e a nemzeti jog eltérésére a rendelet 13. cikke alapján. Az előzőekben már kifejtett indokok alapján azonban erre a kérdésre is nemleges választ kell adnunk, hiszen a rendelet csak két esetben teszi lehetővé a házasság felbontásának megtagadását a rendeletben kijelölt jog szabályai alapján. Az első eset, ha a megerősített együttműködésben résztvevő tagállam maga nem rendelkezik a házasság felbontásáról, vagyis az adott tagállam jogában nem létezik a házasság felbontásának intézménye,⁵⁸ azonban az előzőekben már részletesen kifejtettük, hogy sem

51 Ld. a 2201/2003/EK rendelet elismerés megtagadására vonatkozó cikkét

52 Ld. még WOPERA i.m. 151.

53 Ld. részletesen RAFFAI: i.m.

54 RAFFAI: i.m.

55 NEUHAUS, Paul Heinrich: Die Grundbegriffe des Internationalen Privatrechts, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1962, 263-264. o.

56 RAFFAI: i.m.

57 Explanatory Report on the Convention, drawn up on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union, on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Matrimonial Matters (approved by the Council on 28 May 1998) prepared by Dr Alegria BORRÁS Professor of Private International Law University of Barcelona, OJ C 221, 16.7.1998, p. 27-64.

58 A rendelet (26) preambulumbekkezdése

a román, sem az olasz jogra ez az állítás nem érvényes. Ezt nevezik Málta rendelkezésnek is, hiszen Máltán csak a megerősített együttműködés elfogadását követően, egy 2011-ben tartott népszavazást követően vált lehetővé a házasság felbontása. A másik esetkör, ha az eljáró bíróság nemzeti joga a szóban forgó felbontandó házasságot nem tekinti érvényesnek. Azonban jelen esetben ez utóbbi kitétel sem érvényesül. E kitétel tulajdonképpen a megerősített együttműködéshez való csatlakozással hezitáló tagállamok részére tett engedménynek tekinthető, hogy a saját joguk alapján érvénytelennek, sőtmitöbb, nem létezőnek tekintett⁵⁹ (pl. azonos neműek által külföldön megkötött) házasságot valamely külföldi jog alapján kénytelenek legyennek felbontani saját eljárásukban. Wopera Zsuzsával egyetértve⁶⁰, magam sem tartom túl hatékonynak a rendelet e cikkét, hiszen az első pontjában foglaltakat a 10. cikk alkalmazásával, a második pontjában foglalt esetkört pedig a közrendi klauzula alkalmazásával már korábban megfelelően szabályozta. Igaz, a közrendi klauzulát alkalmazni egy másik tagállamban jogszerűen megkötött házasságra az előbb leírt okok miatt talán erős túlzás lenne. Arról nem is szólva, hogy a rendelet az 1. cikk (2) bek. b) pontjában kiveszi a tárgyi hatálya alól a házasság létezésével, érvényességével kapcsolatos eljárásokat, a 13. cikkben pedig pont erre, mint egyfajta előkérdésre hivatkozhat a házasság felbontására joghatósággal rendelkező tagállami bíróság.

Továbbá az sem tisztázott, hogy e jogintézmény alkalmazásánál a joghatósággal rendelkező, bontást nem ismerő tagállambírói milyen döntést hozzanak: utasítsák el a házasság felbontása iránti kérelmet, vagy pedig mint bírói úton nem érvényesíthető igényt, érdemi vizsgálat nélkül utasítsák vissza azt.

A másik felmerülő kérdés, hogy a rendelet tárgyi hatályát tekintve, a 13. cikk értelmezésében az „amelyeknek joga nem rendelkezik a házasság felbontásáról” kitétel értelmezhető-e kiterjesztően a különválásra is? Hiszen azt már hangsúlyoztuk, hogy a rendelet a különválásra is ugyanúgy alkalmazandó, mint a házasság felbontására.

A román jog a különválasási eljárást illetően nem tartalmaz rendelkezéseket, és a kérdést előterjesztő román bíróság jelezte, hogy a nemzeti ítélkezési gyakorlat szerint az alapügyben szóban forgóhoz hasonló ténybeli körülmények között ezeket a kérelmeket elutasítják mint elfogadhatatlant, azzal az indokkal, hogy a román jog nem rendelkezik különválasási eljárással, és mint idő előtti, amiatt hogy a házasság felbontását anélkül kéri a román bíróságok előtt, hogy az olasz bíróságok előzőleg a különválást megállapították vagy kimondták volna, illetve még mint megalapozatlant az együttesen figyelembe vett e két indok miatt.

Véleményem szerint e cikkben szándékosan nem kerül említésre a különválás jogintézménye, hiszen a 10. cikk is csak a nemi alapú megkülönböztetésnél tesz említést a különválásról, a jogintézmény nem létezésénél csak a bontásról rendelkezik. Hiszen a rendelet célja a házasság felbontásának a megkönnyítése azáltal, hogy kijelöli az alkalmazandó jog szabályait. Az alapvető cél tehát nem a különválás, hanem a bontás kimondása. Jelen esetben egyébként sem a különválásra, hanem a bontásra irányul a felperes kereseti kérelme.

Mivel az ilyen ítélkezési gyakorlat azzal a háttal járna, hogy megakadályozná az említett kérelmek érdemi vizsgálatát, a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jogra vonatkozó, az 1259/2010/EU rendeletben előírt egységes szabályokat nagy részben megfosztja lényegüktől, és ezért sérti azok hatékony érvényesülését. Következésképpen, jóllehet az olasz joggal ellentétben a román jog nem tartalmaz a különválásra vonatkozó eljárási rendelkezéseket, az illetékes román bíróságoknak határozniuk kell e kérelemről.⁶¹

V. Konklúzió

A kollíziós magánjogban a jogalkotó az egyes anyagi jogintézményekhez hozzárendeli a megfelelő kapcsoló elve(ke)t, a jogalkalmazó pedig engedelmeskedve a jogalkotói parancsnak, végrehajtja a kapcsolást, megtalálja és alkalmazza az

59 A rendelet (26) preambulumbekkezdése

60 Ld. részletesen WOPERA: i. m. 214-215.

61 Ítélet 42. pontja

irányadó jogot. Ezen nem változtathat, nem bírálhatja fölül a kijelölt alkalmazandó jogot.⁶²

E rendelet célja, hogy egyértelmű és teljes jogi keretet alakítson ki a részt vevő tagállamokban a házasság felbontására és a különválásra irányuló eljárások során alkalmazandó jog tekintetében, biztosítsa a nemzetközi házassági ügyekben a jogbiztonságot, a kiszámíthatóságot és a rugalmasságot és ezáltal megkönnyítse a személyek Európai Unión belüli szabad mozgását, továbbá kiküszöbölje annak lehetőségét, hogy az egyik házastárs a másikat megelőzve kezdeményezze a házasság felbontását annak érdekében, hogy az eljárást olyan jog szerint folytassák le, amelyet e fél saját érdekei szempontjából kedvezőbbnek ítél⁶³ (forum shopping). Márpedig e rendelkezés olyan értelmezése, miszerint az eljáró bíróság országa szerinti jog alkalmazandó, ha az alkalmazandó külföldi jog a házasság felbontását olyan feltételekhez köti, amelyeket az eljáró bíróság országa szerinti jog által előírtaknál korlátozóbbnak tekintenek, még kevésbé felel meg az e rendelet által követett célkitűzéseknek.⁶⁴

Hasonlóképpen, amint arra a portugál kormány rámutatott, az említett értelmezés meghiúsítaná a házastársaknak az 1259/2010/EU rendelet 5. cikkében meghatározott szándékának autonómiáját, a házasságuk felbontására és a különválásukra alkalmazandó jog általuk történő megválasztásának hiányában pedig az e rendelet (21) preambulumbekzdésének és 8. cikkének megfelelően azon jog alkalmazását, amellyel a házastársak szoros kapcsolatban állnak.⁶⁵

Valóban igaz, hogy ez a rendeletben foglalt alkalmazását meghiúsítaná egy ilyen jellegű kiterjesztő értelmezés. Viszont azt is látnunk kell a jelen esettel kapcsolatban, hogy a rendelet, nem minden esetben a felek házasságához legszorosabban kötődő jogot jelöli ki alkalmazandó jogként. Noha az eset részletes körülményeit nem tudjuk, de vélhetően az évek óta Olaszországban élő házaspár azért Romániában indította meg az eljárást, mert annak jogrendszerét ismerték és kívánták al-

kalmazni, és meg akarták kerülni az olasz jog által előírt három éves különélést. Azonban ha a rendelet szabályait nézzük, egyértelmű, hogy esetükben az olasz jog alkalmazandó. Viszont az is látható, hogy a rendeletben foglalt szabályok alkalmazása a felek számára nem biztos, hogy a legcélravezetőbb.

A fakadó félreértések elkerülhetőek lettek volna, ha a felek éltek volna a rendelet által lehetővé tett és preferált jogválasztás lehetőségével, és a számukra kedvezőbb román jogot jelölik meg a házasságuk felbontására alkalmazandóként. Ezzel kapcsolatban szeretném megjegyezni, hogy mekkora felelősség hárul a nemzetközi magánjoggal foglalkozó kollégákra, amikor egy határon átnyúló vonatkozású ügygel kapcsolatban tájékoztatást adnak az ügyfeleknek a felmerülő lehetőségekről, és arról, hogy esetükben mely jog alkalmazása lenne a leeffektívebb, legszorosabb kapcsolatot jelentő, vagy éppen kevésbé szorosan kapcsolódó, de esetükben egyszerűbben alkalmazható megoldás. Azonban az alkalmazandó jog megválasztását illetően is felmerülhetnek aggályok, hiszen a rendelet értelmében „[F]ontos, hogy az alkalmazandó jog meghatározása előtt a házastársak naprakész információval rendelkezzenek a nemzeti és az uniós jog, valamint a házasság felbontására vagy a különválásra alkalmazandó eljárások legfontosabb releváns elemeiről. [...] Mindkét házastárs tudatos választása e rendelet alapelve. Mindkét házastársnak pontosan tudnia kell, hogy milyen jogi és szociális következményei vannak az alkalmazandó jog megválasztásának. [...] Ezért a részt vevő tagállamok bírúinak tisztában kell lenniük annak fontosságával, hogy a két házastárs az alkalmazandó jog megválasztására vonatkozó megállapodás jogi következményeinek tudatában válasszon.”⁶⁶ Ha ennek meg szeretnénk felelni, akkor valószínűleg soha nem élhetnénk ezzel a lehetőséggel, hiszen nem hogy a felektől, hanem a jogi képviselőktől, valamint az eljáró bíróktól sem várhatjuk el, hogy a több állam bontójogi szabályairól releváns információkkal **bírjanak**.

62 RAFFAI Katalin: i.m.

63 A rendelet (9) preambulumbekzdése

64 Ítélet 31. pontja

65 Ítélet 33. pontja

66 A rendelet (17)-(18) preambulumbekzdése

INTERJÚ DR. STRASSBURGER GYULÁVAL

Ügyvédi Kamaránk egyik célja, hogy a megyénkben működő, rendkívül tapasztalt ügyvéd kollégák példaadó életéről, munkásságáról *beszámoljunk és azt megismertessük minden kedves olvasóval, kollégával. Így készült el ez a riport is egy igazi legendás ügyvéd kollégával, dr. Strassburger Gyula ügyvéd úrral.*

– Mesélj, kérlek a családról, hiszen minden ügyvédnél meghatározó az a családi szellemi és kulturális örökség, amely hatással van a pályafutására!

– Apai ágon – felvidéki család a miénk, akik Kassán, ill. Kassa környékén telepedtek le és a katolicizmus terjedése miatt Mária Terézia hozta be ezt a családot Erdélyből, Szászországból a felvidékre.

Apai ágon a nagyapám, a dédapám, a Strassburgerek Szlovákiából származnak, Kassa környékiek, ún. Czipczerék voltak.

A nagyapám Kassai dómnak volt a kántora. Ami az ő nevéhez fűződik, és amire nagyon büszke is vagyok, hogy 1906-ban, amikor hazahozták Rákóczi hamvait, erre óriási ünnepséget szerveztek, és a szervezőbizottság oszlopos tagja volt Strassburger Endre, a kassai dómnak a karnagya, vezetője. Az apám, mint 10 éves gyerek ott volt. 1896-ban született az apám a millennium emlékévében. Ehhez kapcsolódóan 2006-ban én mondtam a fiamnak, hogy „fiam a nagyapád, az apád ott volt, meg a dédapád is, ezért menjünk el erre a nagy ünnepségre” és 2006-ban a 100 éves évfordulóra a Rákóczi hamvainak a hazahozatalára szervezett ünnepségre el is mentünk. Pestről indult külön vonat Kassára, gyönyörű ünnepség volt. Ami emlékezetes nekem, hogy a Kassai Dóm előtt csináltak egy gyönyörű emelvényt és ott tartották a megemlékezést és mondtak beszédeket, ahol az akkori köztársasági elnökünk Sólyom László is beszédet mondott, és akkor óriási tapsot kapott Sólyom László, amikor

elmondta, hogy Rákóczi hogyan bánt a magyarokkal, az oláhokkal, a rácokkal, a szlovákokkal, hogy mennyire szerette őket és egységbe forrasztotta ezeket a nemzeteket.

Sajnos az I. világháború kitörésekor 1914-ben a nagyapám meghalt, az apám pedig akkor érettségizett, és most olvastam éppen egy Trianonnal kapcsolatos könyvet, amiben leírták, hogy az egész nemzet, mindenki háborúpárti volt, és valóban 1914-ben az apám osztályába 36-an jártak és közülük 32-en bevonultak a hazát védeni, Ferencz Jóskát megvédeni, így az apám is bevonult, aztán 8 év múlva tért haza a hadifogságból.

– Melyik fronton harcolt az apád?

– Doberdónál, Isonzónál, szóval az olasz fronton.

– Mesélj még kérlek az őseidről!

A felvidéki származású apai ágú őseim között voltak tanfelügyelők, tanítók, tanárok, volt egy ügyvéd is még Erdélyben, és volt egy huszár ezredes is, akiről apám beszélt.

Az anyai ágú felmenőim szintén felvidékiek voltak, egy földbirtokos nemesi család. Az anyai dédapám volt zebegényi Dienes István, aki 1828-ban született, bárói rangot kapott a kiegyezés körüli időben, 1866-ban volt az esküvője. Kisanzarban laktak, ott volt kastélyuk és birtokuk. Gazdálkodtak, és hét gyerekük született, de akkor meg volt határozva, hogy kiből lesz pap, kiből katonatiszt, és kinek kell tovább vinni a gazdaságot. A századforduló után, 1910-es években a rossz gazdasági körülmények miatt tönkre mentek, aztán elkerült a család Gálszécsre, az is felvidéken van. Az anyai ágú családnevek a Dienes, illetve az Engelman volt, ez utóbbi nevet aztán egyéb politikai okok miatt megváltoztatták. Őseim között voltak Ludovikás katonatisztek, pl. az anyai nagyapám is Ludovikás katonatiszt volt, és ő mesélte, hogy

1 A B.-A.-Z. Megyei Ügyvédi Kamara elnöke

IV. Károlynak a koronázása 1916-ban volt a Budai várban, ahová a Ludovikás tisztek is szintén ki voltak rendelve. A koronázás alkalmából hatalmas ünnepséget rendeztek, mintegy ezer-ezerkétszáz ember jelenlétével, melyre egy 18 fogásos ebédet készítettek, de abból az ünnepségen senki nem evett, mert az egész ételt elszállították a rabkórházba, meg a hadiárvának.

Az anyai ágú őseim között volt még állatorvos, és például a nagyapámnak az apja ügyvéd volt a XIX. század közepén. A nagyapámnak egyetlen „bűne” volt – tréfásan mindig ezzel húztuk – hogy 1870. április 22-én született, egy napon Leninnel.

A szüleim 1936-ban kötöttek házasságot, Kassán laktunk, és három gyerekük született, a két nővérem 1938-ban és 1939-ben, és ott születtem én is 1941. május 1-jén. Gyönyörű lakásunk volt a Dómmal szemben, egy három szobás polgári lakás. Apám tanár volt, anyám óvónőként dolgozott. Aztán jött a háború... Apám az első világháborút is végigharcolta és a másodikban is részt vett, de a háború után bennünket már Diósgyőrben talált, ugyanis 1945 után minket Kassáról a Benes-dekrétumok miatt kiutasítottak, és Édesanyám a három gyerekkel, 50 kg-os csomaggal elindult Magyarországra, Méráig egy ökrös szekérrel, majd gyalog. Először Halmajra kerültünk, majd onnan indultunk tovább Diósgyőrbe, ahol egy igazi kommunista érzelmű, tanulatlan, de igen becsületos, józan látású ember, bizonyos Sövér volt a polgármester és ő adott nekünk a mostani Vár utcában, ami akkor az Erzsébet utca volt, egy szoba-konyhás kis házat, ahová az apám is hazatért a frontról. Ez a Sövér nagyon megkedvelte a családomat, az apámmal sokszor borozgattak együtt. De nem csak ő kedvelte meg, volt egy katolikus pap is a Füstös. Működött akkor egy diósgyőri dalkör is, ahol együtt, igazi szociáldemokraták, a diósgyőri munkásemberek, tanítók, tanárok, iskolaigazgatók és a pap is összejöttek és beszélgettek, politizáltak... Ez még a kék cédulás választás előtt volt.

Az anyámnak a bátyja Dienes András egy csendőrtiszt volt a Horthy-korszakban, de a Dieneseknek mindig irodalmi vénájuk volt, így neki is, és ő csendőr századosként egy nagyon becsületos érzelmű, zsidót pártoló ember volt, akiről a Gobbi Hilda a könyvében, meg Major Tamás is megemlékezett, hogy ő mentette meg az életüket, amikor

kivezényeltek a Duna partra egy pár embert, és ő meg hazazavarta őket. Gobbi Hilda a könyvében említi, hogy: „*a Váczy utcán mentünk gépkocsival, Dienes András vezetett, ő meg hátul lapult és szórta a röplapokat*”. Szóval rengeteg zsidót megmentett. Aztán jött a változás, és letartóztatták. De kiálltak a zsidók mellette, megmentették és így lett csendőr századosból rendőr ezredes. Aztán jött a nagy per és őt is elvitték, halálra ítélték, de aztán csak életfogytiglant kapott. Aztán a harmadik szívinfarktus 1961-ben elvitte, amikor kezdtem az egyetemem. Nagyon nagy ember volt, sok könyve jelent meg, például Rákóczi Borsiban született és van egy olyan könyve is, amelynek a címe *Borsitól Kassáig*, egy másik meg a *Regélő romok*.

– *Hová jártál iskolába?*

– Diósgyőrben kezdtem az elemi iskolát, a Diósgyőri Katolikus Fiúiskolában, ami a templom mellett volt. Kevés ember mondhatja el magáról, hogy amikor kezdtem az első elemi, akkor a vallás- és közoktatási miniszter dr. Ortutay Gyula volt, aki egy szegedi ember és néprajzkutató, szóval egy népies beállítottságú volt, nem egy politikus alkat.

És most ugrok egyet az időben, amikor elkezdtem az egyetemem 1961-ben, vajon ki volt a rektorom? Hát dr. Ortutay Gyula!

Szóval Diósgyőrben jártam az elemi iskolába, ahol az apám is tanított, ének szakos tanár volt. Közben az iskolákat 1949-ben államosították, emlékszem, hogy egyszer megjelent a tanfelügyelő és mondta az apámnak az osztálya előtt a tanteremben, hogy vegye le a keresztet, de ő azt mondta, hogy nem veszi le, „*vegye le maga!*”. Szerencsére nem rúgták ki, de áthelyezték a vasgyári általános fiúiskolába. Így helyezték az apámat Diósgyőrből Vasgyárba, majd Szentistván-Nagyváty utcában kötött ki, végül a Kun József utcai általános iskolába került, ami a mai Istvánffy általános iskola.

Visszatérnék Dienes András nagybátyámra, akinek köszönhetjük, hogy az Erzsébet utcai szoba-konyhás házból a Nyár utcába költöztünk. Szóval a nagybátyám, aki 1952-ben már rendőr ezredes volt, és volt neki egy beosztott tisztje, akit Bencsnek hívtak, neki volt Miskolcon a Nyár utcában egy háza, ami üresen állt. Ő, mint beosztott ajánlotta fel a nagybátyámnak, hogy költözzön be a húga a családjával, hát beköltöztünk. Ez egy nagyon szép

családi ház volt, ahol hat évig laktunk. Emlékszem, a Nyár utca végén egy kenderföld volt, azon túl még nem volt semmi, és mi még a mai Kilián-dél helyén számháborúztunk, meg sárkányt eregettünk. Aztán anyám, aki a Bársony János utcai óvodában volt óvónő, kapott egy szolgálati lakást a Bársony János utcában, így oda átköltöztünk.

1955-ben felvettek a Földes Gimnáziumba, akkor hat első osztály volt, általában 35-40 fős létszámmal, én az F. osztályba jártam és érettségiztem 1959-ben.

A gimnáziumi évekre úgy emlékszem vissza, hogy az elején nem voltam jó tanuló, mert engem a sport „nagyon elvitt”. A matematikatanárom mondta is, hogy „*Strassburger, Strassburger, a matematika csak az első 10 évben nehéz*”, és igaza lett, mert a 3. évben már kaptam hármast is meg négyest is, úgyhogy az érettségim az már négyes lett.

– Volt-e olyan tanárod, aki Téged arra inspirált, hogy jogász legyél?

– Senki nem volt. De volt egy kiváló tanárom, a Pápay Sándor, az osztályfőnököm, akivel barátságba is kerültünk. Ő magyar-történelem szakos tanár volt, nagy futballrajongó és óriási elme, ő mondta nekem, hogy „*fiam minden nap 60 oldalt el kell olvasni*”. Neki köszönhetően száz memoritert, száz Ady-verset tudtunk. Nála az volt a büntetés is – ami nekem elég sokszor kijárt – hogy másnapra meg kellett tanulni egy verset. Őrá mindig szívesen és nagy tisztelettel emlékezem.

– Mesélj a sportmúltadról.

– 10 éves koromban elkezdtem úszni, ami meghatározta a sportbeli tevékenységemet, és jövőmet. Balczó Andrástól tudom, aki sporttársam volt, amikor én második, harmadik vonalban voltam háromtusában és öttusában, szóval ő mondta, hogy soha nem lett volna belőle öttusázó, ha nem tanul meg korábban úszni, mert azt meg lehet tanulni 10-12 éves korban, de 20 éves korban már nem. És 20 évesen lőni meglehetősen tanulni, meg lovagolni, meg vívni, de úszni nem.

Mivel 10 éves koromtól úsztam, már általános iskolás koromban városi bajnok és serdülő bajnok voltam, és már úgy kerültem be a gimnáziumba, hogy erősebb voltam az átlagtól.

– A Villanytelepi Strandon, Diósgyőrben, vagy Tapolcán úsztál?

– A Diósgyőri Strandon. Kriza Ákos volt polgármesterünkre azért haragszom nagyon, mert nem ismerte Miskolcot, nem ismerte a történelmünket, nem ismerte a hagyományokat. Szerintem azzal, hogy a Diósgyőri Strandot elbonttatta, borzasztó nagy hibát követett el. 1946-ban én már a Diósgyőri Strandon fürödtem, ahová hátulról a hegyen keresztül lógtunk be. A Diósgyőri Várhoz és a strandhoz nagyon sok emlékem fűződik, amik meghatározók az életemben.

Kriza a Diósgyőri Strand lebontásával vagy 20-30 ezer szavazatot elvesztett. De az új polgármester újra fel akarja építeni, úgy tudom.

Az úszást még általános iskolás koromban elkezdtem, az edzőm Dr. Bicskei Zoltán neves olimpikon volt. Abban az időben Miskolcon nagyon nagy úszói élet volt, nagy nevek fűződnek a városhoz. 1956-ban Bicskei Zoltán úszótanítványai közül sokan disszidáltak, az egyik, Burbacsov János hosszútávú úszó, 400-800-on magyar bajnok volt, akit úgy hívtunk, hogy Cica, ő például az amerikai úszó válogatottnak lett az edzője. Amikor megépítették a Kemény Dénes uszodát, mondtam az akkori polgármesternek, Káli Sándornak, hogy szomorú hogy nem ismerik Miskolc történetét, a Káli az apja, aki személyzeti osztályvezető volt az LKM-ben, ő ismerte a dr. Bicskei Zoltánt, akinek az volt a bűne, hogy 1956-ban a Munkástanács tagja volt. De tudni kellett volna, hogy nem Kemény Dénesről nevezük el az uszodát, hanem egy olyan emberről, aki kötődött Borsodhoz, Miskolchoz és úgy hívták, hogy dr. Bicskei Zoltán olimpikon. Érdekes, Egerben az uszodát elnevezték a testvéréről, Bicskei Aladárról. Itt Miskolcon azonban a Kemény Dénes nevet kapta.

Ablonczy Bertalan volt a gimnáziumban a testnevelő tanárom, aki egy kemény ember volt, ő az atlétika felé vezetett engem, aztán a síelés, majd a háromtusa, illetve egy kicsit az öttusa felé. Az öttusának volt egy kis magja Miskolcon, ez annak volt köszönhető, hogy Balczó András, Móna István, Török Ferenc, Ferdinandy Géza, ezek a régi nagynevű öttusázók jöttek Miskolcra és mi velük versenyeztünk. Én például Mónát futásban megvertem, mert lusta volt a futáshoz, viszont nagyon jól úszott és nagyon jól vívott, egyébként ő is később ügyvéd lett.

– **Hogyan emlékszel vissza 1956-ra?**

– 1956-ban már a Bársony János utcán laktunk és emlékszem, hogy akkor nevezték át a Földes Gimnáziumot Széchenyi Gimnáziumra.

Emlékszem, hogy 1957 telén rendeztek városi, megyei és országos síversenyeket Szent-Léleken, és azon én, mint Széchenyi gimnazista vettem részt és nyertem érmeket egyéniben és csapatban.

1957 telén oktatott bennünket egy Oláh Miklós nevű fiatalember, akiről később tudtam meg, hogy kiválóan sielt hátrafelé is, és aki előtte való évben érettségizett a Földes Gimnáziumban, Ablonczynak kiváló tanítványa volt. 1956-ban egyetlen földes diákot végeztek ki, ez volt az Oláh Miklós, akit azért akasztottak föl, mert állítólag Oprendek Sándort lelőtte. A régi kollégáktól úgy hallottam, hogy egy Túrós nevű bíró ítélte halálra és Vass Pál ügyvéd kollégánk, aki az 1. sz. Ügyvédi Munkaközösségben volt a principálisom, ő védte, és ezt a fiatalembert 19-20 évesen halálraítélték. Emlékeim 1995-ben Ablonczy, Szádeczky Zoltán és még jó páran összeálltunk és a Földes Gimnázium bejáratának bal oldalán egy emléktáblát avattunk a tiszteletére, ami ma is megvan.

Mintegy 18-20 éve megalakult az 1956-57-58-ban végzett diákokból a Széchenyi Emlékbizottság, amelynek én is tagja vagyok. A bizottságot dr. Várhelyi Zoltán orvos fogta össze, aki ugyan már meghalt, de azóta is minden évben október 23-án megkoszorúzzuk a Földes (volt Széchenyi) Gimnázium falán lévő Széchenyi emléktáblát.

– **Hogy jutott eszedbe jogi pályára menni egy olyan világban, amikor a jog a kivételek közé volt sorolható?**

– A sporteredményeim alapján, meg hogy beleszerettem a sportba, nem volt kérdés, hogy hol lehet ezt a legjobban kamatoztatni, mint a Testnevelési Főiskolán.

Így amikor leérettségiztem, jelentkeztem a Testnevelési Főiskolára 1959-ben. Ablonczy testnevelő tanárom azt mondta, hogy engem biztosan fel fognak venni. A felvételin a gyakorlati részekből mindenből megkaptam az ötöst, csak tornából kaptam kettest, mert nem voltam jó tornász. Mintegy 500 jelentkezőből 499-en olyan teljesítményt produkáltak, hogy én ott nulla voltam. Így amikor be mentem szóbelire, akkor a tornaszövetség elnöke

a Sántha elvtárs mondta nekem, hogy „*fiam, téged fel fogunk venni, de nem most, hanem jövőre*”. Ugyanis akkor jött divatba az előfelvételi, ami azt jelentette, hogy el kellett menni termelőmunkába egy évet dolgozni, vagy katonának, és csak ezután kezdhették meg a tanulmányainkat. Hát én ezen annyira megsértődtem, hogy nem vettek föl – és ma már úgy érzem, hogy helyesen döntöttem – hogy nem mentem vissza egy év múlva, hanem a 100. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézetbe elmentem hőtechnikai műszerész tanulónak. Aztán három hónap után a sport révén a Borsodi Szénbányászathoz helyezkedtem el, mivel itt minket, háromtusásokat támogattak. Én, mint segéd munkás, transzformátorokat tekergettem, és délben elengedtek bennünket edzésre, de cserébe már hajnalban 5 órára bent kellett lenni befűteni a munkásoknak.

Itt be akartak iskoláztatni a pártiskolára, de az apám erről hallani sem akart, meg az is szerencsém volt, hogy 20 év volt a korhatár, így én már nem fértem bele.

Azonban mégis elküldtek egy bentlakásos 1 hónapos KISZ iskolára, a girincsi kastélyba.

Ott sem maradt el a sport, ugyanis Fazekas Miklós, aki válogatott atléta, kiváló futó volt a megyében, ő járt ki Girincsre mint edző, és tartott nekünk sportfoglalkozásokat, persze emellett komoly oktatásokon kellett részt vennünk.

Engem továbbra is foglalkoztatott a továbbtanulás, és Edelényben volt egy ügyvéd, dr. Andó Bálint, aki később a principálisom is volt, ő beszélt rá a fia révén, hogy jelentkezzem a jogi egyetemre. Ugyan a Borsodi Szénbányászati Tröszt is támogatta a továbbtanulásomat, társadalmi ösztöndíjat is ígértek, de ők műszaki pályára akartak küldeni, bányamérnöknek, vagy gépészmérnöknek, én azonban ezt nem akartam, így végül jelentkeztem a jogi egyetemre és is felvettek, és mint előfelvételis elmentem a Borsodi Szénbányászati Trösztbe inasnak, ahonnan 101. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézetbe beiskoláztak, úgyhogy egy év halasztást kértem az egyetemen és kitanultam az autóvillamossági műszerész szakmát, amivel nagyon jól kerestem. Akkor szoktam rá a dohányzásra is. Amikor megkínáltak cigarettával, s én mondtam, hogy nem dohányzom, a főnököm tréfásan nekem állt: „*mi az, hogy nem dohányzol, vedd el és majd a füled mellé teszed, majd én onnan elveszem...*”

Szóval 1959-ben érettségiztem és 1962-ben kezdtem el az egyetemet, tehát három évet kihagytam a munka és a sport miatt, és nem is akartam még egyetemre menni, mivel nagyon jól kerestem, de mivel fenyegetett már akkor a katonaság, amit sokáig nem lehetett halogatni, így 1962-ben Pesten az ELTE-n a jogi karon elkezdtem az egyetemi tanulmányaimat. Kegyetlenül nehéz volt a kezdés, mert én három évvel idősebb voltam az évfolyamtársaimnál, és azért ez sokat számít, de azért szereztam barátokat.

– Ha meg kéne említened három tanárt az egyetemen, kik voltak számodra meghatározó személyiségek?

– A Világhy Miklós volt az egyik tanárom, az ő előadásai rendkívül logikusak voltak, engem annyira megfogott a stílusa és az előadásmódja, ezért én őt nagyon tiszteltem, meg azért is, mert két 56-os diákunk mellett abszolút kiállt. A másik Kádár Miklós, a büntetőjogi professzorom, ő szellemiségében, stílusában, modorában volt meghatározó és humoros is volt, egyébként ha jól emlékszem, valamikor ügyvéd volt 1956. előtt. Római jogból Móra Mihály volt még egy érdekes figura.

– Az egyetem után hogyan volt tovább?

– Az egyetemen mi voltunk az elsők, akiknek zárógyakorlaton kellett részt vennünk, bíróságon, ügyészségen, stb. és egy fél év múlva mehettünk államvizsgázni, emiatt 1967-ben avattak doktorrá, azon a napon amikor Kodály Zoltánt temették.

Én már az egyetemen eldöntöttem, hogy az ügyvédi pályát választom. Abban az időben nem volt könnyű bekerülni egy ügyvédi irodába. Az egyetem dékáni hivatalában a hirdetőtáblán fent voltak az álláshirdetések, és Keszthelyen volt egy ügyvédi állás. Volt két keszthelyi évfolyamtársam, az egyik a Szabó Gyula volt, ő azt mondta, hogy ő bíró lesz, ő nem megy ügyvédnek, egyébként később címzetes bíró lett. A másik évfolyamtársam meg azt mondta, hogy ő Pesten lesz jogtanácsos, akkor én úgy döntöttem, hogy megpályázom és meg is nyertem. Úgy gondoltam, hogy Balaton, úszás, ingatlanforgalom, Keszthelyi Helikoni Ünnepek, vidámság, bor, stb. csak jó lehet. Jó is lett volna, de végül pár hét múlva elküldtek, mert az egyik ügyvédnek a lánya kapta meg az állást, én meg ott ma-

radtam munka nélkül. Az a szomorú, hogy a lány fél év múlva otthagyta a pályát. Ezután jelentkeztem ide, a Miskolci Kamarába, akkor az elnök Faragó András volt, előtte egy-két évvel váltották le Erdős Imrét. Ez még a hat hónapos zárógyakorlat ideje volt, először kihelyeztek Szerencsre, majd Mezőkövesdre, végül mivel Kazincbarcikán laktam, mert akkor már nős voltam és a feleségem ott dolgozott, áthelyeztek engem Edelénybe, és bekerültem az edelényi Coburg kastélyba, amelynek baloldali szárnyában volt az ügyvédség, középen az ügyészség, jobb oldalt a bíróság, fönt a telekkönyv, előtte való évben még a börtön is ott volt, tehát minden együtt. Akkor négy ügyvéd dolgozott Edelényben, és mind a négyen szeretettel fogadtak. A vezető Csomor Béla volt, egy csodálatos ember, aki méhész és borász is volt. Andó Bálint, Dicső Szabolcs és Hoffmann, mind remek emberek voltak. Vittek magukkal tárgyalásokra, és én voltam a kávéfelelős is. Meg kellett tanulnom tíz újjal gépelni, meg a telekkönyvet is. Vittek büntető- és polgári tárgyalásokra, a bírácnak sorra bemutattak, nagyon sok mindent tanultam tőlük.

Az államvizsga után ügyvédjelöltnek felvettek a Miskolci 1. sz. Ügyvédi Munkaközösségbe. Kazincbarcikáról jártam be minden nap, 12 ügyvédet szolgáltam ki, köztük az egyik Erdős Imre volt. Emlékszem, hogy délelőtt 11 órakor letettem az ügyvédjelölti esküt, és fél óra múlva Erdős a kezembe adott egy kirendelést, nézem, hogy emberölés. Bedobtak a mélyvízbe, és meg kellett oldanom, hát nem volt könnyű. Erdős személyiségéről annyit tudok, amennyit a kollégái elmondtak, igen zárkózott ember volt, és sokan nem kedvelték. Annyit hallottam róla hogy nem volt vallásos, volt olyan, hogy zsidó ünnepen feltűnően zsíros kenyeret evett. Annyit tudok még róla, hogy talán Debrecenben volt bíró. Nyírcsák Dezső mesélte, hogy úgy hívták, hogy Erdős Szorzó Imre, ez azt jelentette, hogy a tilos állatvágásért két év börtön járt, de ha Erdőshöz került, akkor ő beszorozta, és négy év lett a büntetés. Amikor Miskolcra kerültem, ő már nem volt elnök, de annyira félt a kollégáktól, meg mindenkitől, hogy feljelentik, hogy még azt a 42 forint 20 fillért is befizette a pénztárba, egy élő tyúk árát, amit egy ügyfele hozott neki az irodába.

Úgy tudom, hogy amikor nyugdíjba vonult, vidéken lett valamilyen társadalmi szervezetnek a

jogtanácsosa, volt egy felesége, és egy lánya, aki orvos lett, meg két fia, a nagyobb Ádám, aki ügyvéd lett.

– **Faragó András valóban szigorú elnök volt?**

– Sok tekintetben szigorú volt, de nem volt rosszindulatú ember, segítőkész volt, sok mindenkinek segített, többek között tulajdonképpen még nekem is. Nagyon jó kapcsolatai voltak, elkötelezett volt politikailag, de anélkül nem is lett volna belőle elnök, a kinevezését a megyei pártbizottságnak köszönhette. Fegyelmet azt tudott tartani. Volt olyan esetem, hogy a börtönben szóltam az ügyfélnek, hogy most ne beszéljen, mert lehallgatnak bennünket, és egy óra múlva már hívatott Faragó, és le kellett mondanom a védelmet, amit aztán Kiss Jóska vett át.

Sok mindent ma már nem lehet megtenni, amit abban az időben, de az ő vezetési stílusát, már ami a fegyelmet illeti, jó lenne visszahozni, de tudom, hogy nem lehet.

Abban az időben még csak 50 ügyvéd volt Miskolcon, a megyében volt 100, országosan kb. 1800.

Tény, hogy a mai jogi oktatás mélyponton van, teljesen át kellene szervezni, de nem lehet, mert az országban 8-9 jogi kar van, és a színvonalak nagyon eltérőek. Elnézést kérek a hasonlatért, de tulajdonképpen „*címzetes marhákat*” termelünk, nem véletlenül van a bírói, ügyészi és ügyvédi kar mélységben, és még lesz is. Megdöbbenő, és ami felé mi is haladunk, hogy például Németországban nem kötelező a római jog oktatása, szabadon választott tárgy lett. Felháborító, hogy egy olyan alaptantárgyról van szó, ami meghatározza a jogi tudásunkat, az egész munkánkat. Ez olyan, mintha az orvosi egyetemen nem oktatnák az anatómiát. Lassan eljutunk ide, stílusban, modorban is romlik a színvonal. Faragó elnök kikötötte: „*ügyvéd bőrkabátot nem visel, az utcán fagyaltot nem eszik, és ételhordóval nem járkal*”. Ehhez képest szomorú ez a színvonal. Faragó összefogta az ügyvédeket, jártunk együtt sportolni, meg kirándulni. Emlékszem, hogy amikor 1966-ban, amikor bekerültem a karba záró gyakorlatra, a főnökeim egyszer adtak egy borítékot, és mondták nekem: „*no kisfiám most elmész, mert befizettünk neked egy négy napos kamarai kirándulásra*”.

Mutnyánszky titkár úr pedig megfogta az ügy-

védjelöltek kezét és átvitte őket a bíróságra, az ügyészségre, és sorra bemutatott bennünket a bíráknak, és az ügyészeknek. Szerintem még az ügyészséggel is sokkal jobb viszonyunk volt akkor, mint ma.

Nem sírom vissza a régi rendszert, mert sok minden nem volt jó benne, de a jókat át kellett volna venni és továbbfejleszteni, ám a rohamosan növekvő ügyvédi létszámmal ezt nem lehetett és nem lehet megoldani.

– **A pályád során mi volt igazán meghatározó?**

– Ami nagyon fontos, hogy tulajdonképpen én vagyok Magyarországon az első magánügyvéd. Ez azt jelenti, hogy 1970-ben Miskolcra, mint ügyvéd bekerülni nem lehetett, zárt világ volt akkor, engemet is Sajószentpéterre helyeztek ki. A kamara ott bérelt nekem egy szobát és én kikerültem oda egyedül. Tojánhéjjal a hátsómon, kezdőként nagyon nehezen boldogultam egyedül, az volt a szerencsém, hogy nyugdíjba helyeztek egy ügyvédet, a Dartkun Lajos bácsit, akinek kevés volt a nyugdíja, és én felkértem őt, hogy segítsen nekem. A segítségért adtam neki egy kis pénzt, úgyhogy megegyeztünk, és ő segített nekem, ameddig csak lehetett.

Azok nagyon jó tanulóévek voltak, hozzám tartozott Sajószentpéter, Barcika, meg Edelény és a Pitypalaty-völgy is: Parasznya, Kondor, meg Sajólászlófalva, onnan már reggel hatkor jöttek hozzám az ügyfelek. Az országban akkor a legnagyobb járás az edelényi járás volt, 65 község tartozott hozzá.

15 évig voltam Sajószentpéteren, akkor még ott nem volt bíróság, Miskolcra kellett bejárni. Én voltam az első igazi jogsegélyszolgálatos ügyvéd, ezért még Faragó is irigyelt. Az Elzettnek volt egy sajószentpéteri gyáregysége 300 fővel, és ott láttam el jogsegélyszolgálatot havi 2.400 forintért. 1973-ban az akkor nagy pénz volt.

Jók voltak azok az évek, csak a bejárás nagyon nehéz volt.

– **Kocsit mikor vettél?**

– 1972-ben az egykori professzorom, aki akkor a Belkereskedelmi Minisztériumban volt főosztályvezető és ő súgta meg, hogy holnaptól 57.100 Ft-ba kerül a Zasztava gépkocsi, és ő segített nekem egy olyat megvásárolni, onnantól azzal jártam.

– **Hogyan kerültél végül Miskolcra?**

– Juhász László bíró volt, aki aztán átjött ügyvédnek, majd nyugdíjba ment és az ő helyére kerültem 1985-ben Miskolcra a Miskolci 4. sz. Ügyvédi Munkaközösségbe.

– **Kik voltak azok a bírák, akik a Te hosszú pályafutásod alatt mértékadóak voltak, emberileg, szakmailag?**

– Büntetőjogban meghatározó személyiség volt Endrédi Katinak az apja, meg a Lukács László, polgári jogban a Molnár Imre bácsi, aki egy nagyon kemény bíró volt, és még Fábrián, Csillám, meg Novák Pista bácsi.

– **Ügyészekkel voltál jó viszonyban?**

– Dr. Kozma Gyula főügyészségi ügyésszel jó viszonyban voltam. Besúgó volt, de ő ezt nekem el is mondta őszintén, ezért kedveltem. Ez akkor történt, amikor engem egy perbeszédem miatt vád alá helyeztek, és akkor egyszer összefutottam vele a főutcán, meg akartam hívni egy sörre, de ő azt mondta, hogy egy vád alá helyezett személlyel nem sörözhet. Megkérdeztem tőle, hogy ezt meg honnan tudja, és akkor elmondta nekem, hogy ő van megbízva, hogy figyelje az ügyvédeket.

– **Mit mondtál akkor a perbeszédben, amiért vád alá helyeztek?**

– Egy tárgyaláson az orvosszakértő megállapította, hogy a sértett rendőr vérében 3,4 ezreléket mértek, vagyis totál részeg volt, és ő kezdeményezte a verekedést. És én akkor a perbeszédben azt mondtam, hogy „*ezt a bűncselekményt el kell ítélni, és ez bűncselekmény, mert a főutcán nem lövöldözünk pisztollyal, meg nem randalírozunk, de ahhoz sem vagyunk hozzászokva mi miskolciak, hogy részeg rendőrök randalírozzanak az utcákon*”. Ezért aztán hatóság megsértése miatt vád alá helyeztek. Első fokon elítéltek pénzbüntetésre, de másodfokon végül is felmentettek.

– **A leszármazóidról még nem meséltél.**

– A lányom Alexandra, aki a jogász pályát választotta, jelenleg ügyvédjelöltként dolgozik, a fiam Pesten szintén ügyvédjelölt.

– **Mint tapasztalt ügyvédnek, van-e valamilyen tanácsod, amit megosztanál velünk?**

– 54 éve vagyok a pályán, és számomra mindig fontos volt az állandó tanulás, az önfejlesztés.

A rendszerváltás után posztgraduális képzés keretében én elvégeztem a kereskedelmi szakjogászti képzést, majd a környezetvédelmi szakjogászt is, és ez számomra igen hasznos tapasztalat volt.

Van mellettem évtizedek óta egy kolléga dr. Tulipán Péter, aki 1993-ban már ügyvédjelölt volt nálunk, ő egyébként egy irodalmár, egy sokoldalú személyiség, ő kérte, hogy velem maradjon a pályán, így a mai napig is alkalmazott ügyvédem, akivel kiváló kollegiális, baráti kapcsolatban vagyunk. Péterrel elvégeztem a társasági szakjogászti képzést, a majd az adótanácsadóit, ezeket én finanszíroztam neki, mert számomra az ő szakmai fejlődése is fontos.

Én javaslom minden kedves kollégámnak, hogy képezze magát, mert széles látókört enged és szinten tartja a tudást.

